

5

IV. inkesta sozio-linguistikoaren emaitzak aztergai Erramun Osa

20

(Ahozko) Komunikazioa: eginak egin, badugu zer egin Joserra Garzia

22

Pertsonen zuzendari izatea emozioak kudeatzea da Nerea Urcola

Sagrario Aleman:

“Haurrak euskalduntzea nahitaezkoa da, helduak euskalduntzea ez”

Nafarroako euskalgintzan ezinbesteko erreferentzia da Arturo Campion euskaltegiko arduradun Sagrario Aleman. Ezin ukatuko dio inork helduen euskalduntze-alfabetatzean joan deneko hogeita sei urtean egin duen lan eskerga. Iragan maiatzaren hondar egunean, berriz, tarte berezia egin zioten hedabideek Etxalekuko euskaltzain eta euskaltzale suharrari, euskararen akademian sarrerahitzaldia eginik.

7. or.

Eztabaida:

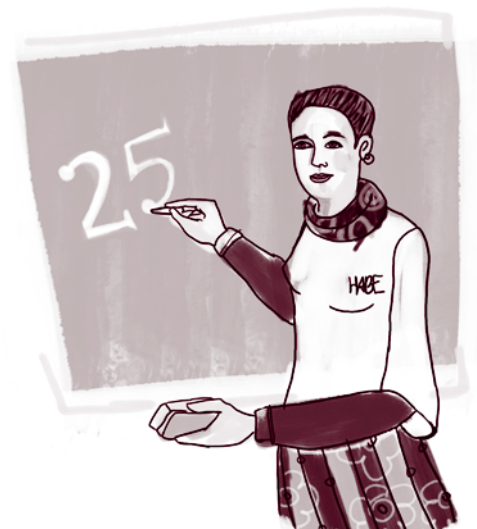
Laneko absentismoa, nola kontrolatu?

Profesional gaixoak eta gaixo profesionalak; langile ororen bizitzan gerta daiteke lan egitea ezin duten osasun arazoak izatea, eta horren aurrean babesa edukitzeko eskubidea oinarritzkoa da. Baina badira gutxi batzuk baja medikoez baliatzen direnak lanera ez agertzeko. Nola galbahetu garia eta lastoa? Nola berezi zinez eri dagoen langilea eta plantak egiten ari dena?

16. or.

Erreportajea: HABE, mende laurdena euskara zabaltzen

Euskal gizartea berez izan da gai, gizaldiz gizaldi, euskara transmititzeko. Alemanian jaio denak alemana ikasten duen bezala, edo Italian italiara, gure gizarteak euskal hiztunak sortu ditu mendeetan. Egun, katea eten ez bada ere, behar-beharrezkoak ditugu euskal eskolak eta euskaltegiak, hainbat haur zein heldu euskalduntzeko. Helduak alfabetatzeko eta euskalduntzeko zeregin horretan 25 urte bete ditu HABEk. “Bidearen zati bat urratu dugu, zalantzarik gabe, baina bide luzea dugu egiteko” dio Joseba Erkizia HABEko zuzendariak.

18. or.

...ETA DRAIN

ESKUBIKO
KORRIDORETIK
AURRERA.

... BOST
METRO ETA
EZKERRERA...

HELDU ZARA,
ATE AURREAN
ZAUDE.

Esan nizun, andra, perretxikoetarako bakarrik ez,
tramankulu honekin ez dagoela galtzerik Diputazio,
Jaurlaritza eta halako lekuetan ere.

Orduan, Iñaki alde zaharreko
dendetan ibiltzeko balio
beharko du ez?

Baita
Corte
Inglesean
ere.

OGASUN ETA FINANTZA
SAILA

PAPER
BIRZIKLATUA

Zuzendaritza:
Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea (IVAP)

Koordinatzailea:
Xabier Amatria

Diseinua, fotokonposizioa eta inprimatzea: Itxaropena S.A.

Ilustrazioak: Concetta Probanza

Zenbaki honetako lanlidaiek:
Bego Aierdi, Kaxildo Alkorta, Xabier Amatria, Amaia Artolazabal, Luis Elizondo, Miel A. Elustondo, Javi Erostarbe, Irene Fernández, Roldán Jimeno, Mitzel Kaltzakorta, Luma, Begoña Minaur, Erramun Osa, Patziku Perurena, Nerea Pikabea, Concetta Probanza, Joseba Terreros, Amaia Ugartemendia, Nerea Urcola, Joseba Urkia

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ aldizkarian argiratutako artikulua berridatz daitezke bai osorik, bai zatika, baina artikulua nondik ateratzen diren aipatu behar da beti.

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ aldizkariak ez ditu derrigor bere egiten artikulua eta kolaborazioetan agertzen diren iritziak.

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ

ISSN: 1576-5563. **Legezko Gordailua:** BI-1141-93. **Egilea:** Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea Donostia-San Sebastián 1, 01010 VITORIA-GASTEIZ. Tel. 945 01 76 00. www.ivap.euskadi.net

PERTSONAIA

Gonzalo Arroita: “Gasteizko Alde Zaharra Euskal Herriko baliotsuenetakoa da”

**Bilbon jaio, Algortan bizi eta Gasteizen lan egiten du. Abokatuak dira denak familian. Bera ere hala da, ofizioz. Baina Euskal Herriko hiri zahar-
kituei haize freskoa eman eta berpizte lanetan aritu da hainbat urtetan. Sestaoren edota Santurtziren zaharberri-
tzeak, esate baterako, berak bideratu ditu. Bederatzi urte egin ditu
Gasteizko Santa Maria katedralean zaharberritze lanetan, eta orain,
bertako Alde Zaharra suspertzeko proiektuan ari da lanean.**

Zerk bultzatuta sartu zinen katedralaren proiektuan?

Proiektu ederra, osoa, erakargarria zelako sartu nintzen; bereziki jendearen parte-hartzea eskatzen zuelako. Zaharberritze lana zen, baina jendearentzat irekita zegoena.

Katedralaren zaharberritzea mundu guztiari erakutsi nahi diozue?

Hala da. Egitura arazo ugari zituen. Zaharberritzea baino zerbait gehiago egin nahi izan dugu Santa Mariarekin, ondarearen funtzio soziala bilatu nahi izan dugu, gizarteari zerbait bat eskaini. Horregatik, behin baino gehiagotan esan izan dugu katedralako ateak irekita daudela, lanak egiten ari garelako.

Lehenagotik ezagutzen zenuen katedrala?

Oso azaletik; orain gehiago ezagutzen dut. Hala ere, sekula ez duzu erabat ezagutzen, sekretu asko baititu Santa Mariak. Laurogei urtetan argirik ikusi gabe estalita egon diren zonaldeak bistaratu ditugu. Magia handia dauka eta adin guztietako jendea liluratu du.

Zer ekarpen egin dio katedralak Gasteizi eta Alde Zaharrari?

Ekarpen ekonomikoa, nazioarteko aitortza, irudia. Gasteiztarrak harro daude katedralarekin. Toki askotan ezagutzera eman da, liburu eta aldizkari askotan azaldu baita. Ideiak planteatzeko modu berri bat eskaini dio hiriri. Gasteizen, sarritan, eszeptizismo handiarekin pentsatu izan dira gauzak, eta hau gauzak beste modu batera egitearen aldeko apustua izan da.

Dena dela, zaharberritze lanak ez dira betiko izango?

Oinarrizko lanak 2012an amaituko dira, baina gero ere gauzak berri egin beharko dira pixkanaka. Elizbarrutiaren 150. urteurrena izango da 2012an, eta urteurren hori katedrallean ospatu nahi dute.

Erdi Aroko Alde Zaharrari bultzada emateko helburua bete da?

Katedralak lagundu egin behar zuen, baina ezin zitzaion ardura osoa berari eman. Orain

badugu helburu horretara bideratutako proiektu bat. Alde Zaharrari bizia, errentagarritasuna eman nahi diogu. Suspertu egin nahi dugu. Gasteizko Alde Zaharra bizitzeko toki erakargarria izatea nahi dugu. Zeregin horretan Gasteizko Udalaren menpeko Hirigintza Berrikuntza Agentziaren bidez ari gara. Alde Zaharrean ere hiriko gainerako tokietan da goen bizi kalitatea egotea nahi dugu.

Zer egingo duzue Alde Zaharrari bizia emateko?

Berri egingo dira hirigintza azpiegitura guztiak, kanalizazioak, eraikinen aurrealdeak, etab. Kirola, kultura eta bizitza soziala egiteko toki berriez hornitu nahi dugu. Teknologia berrien ikuspuntutik hobetu, adinekoei gizarte laguntza hobetu. Enpresek beren jarduerak bertan finkatu ditzaten erraztasunak eman. Garbitasun, segurtasun eta argitasun gehiago eman.

Zer du hain berezia Alde Zaharrak?

Historia, hirigintza eta arkitekturaren ikuspegitik balio handia du. Erdi Aroko almendra baten forma du, eta egitura gotiko gremiala du. Oso toki gutxi dute hori. Victor Hugok 1800. urte inguruko bere liburu batean esaten du, garai horretan almendra gotikodun hiri gutxi geratzen direla eta horietako bat Gasteiz dela. Gasteizko Alde Zaharra nire ustez baliotsuenetakoa da Euskal Herrian ez ezik kanpoan ere.

Beti zaharberritze lanetan aritzeko asmoa duzu?

Lan uniformeak ez ditut oso gogoko. Jendearekiko harremana, hurbiltasuna eskatzen duen lana gustatzen zait. Momentuz hiru urte egingo ditut Alde Zaharraren lan honetan; nire hurrengo lanak familiarekin eta bizitza pertsonalarekin bateragarria izan beharko du.

Nerea Pikabea
Kazetaria

Zein da izenik euskaldunena?

Amonak, Raimunda eta Xixili genituen. Aitonak, Kaxildo eta Domingo.

Aita, Felix, eta ama, Joxepa.

Osaba-izekoak, ezkontzaz batutakoak aparte utzita, ondorengo hauek: Tomas, Julian, Mariano, Anjel, Luix, Maria Teresa, Jexuxa, Karmen, Inazio, Bixente eta Ramonita. Eta etxean badugu gure-gurea dugun Xegundita ere.

Erdal hizkuntzetatik datozen izenekoak guztiak.

Gure etxean, hiru pisuko eraikinean, goian, behean eta behe-behean edo behean, goian eta goi-goian, anaia-arreba eta lehengusu-lehengusina hauek ginen: ni neu, zaharrena, Kaxildo; Joxe Mari (Xameli), Joxe Inaxio (Xaxio), Raimundi, Jexux Mari, Julian, Mari Karmen (hainbeste mutilen artean –bost baginen ordurako– Raimundiren laguna izateko ekarri zutela, hori esan zidan izeko Juanitak, Mari Karmenen amak), Joxe Luix, Joxe Antonio, Anjel, Luixito, Maria Luixa, Mari Tere, Juanitaxo (azken aspaldiko urteetan Jone) eta Lurdex.

Bixtan dago ez garena Casildo, José María, José Ignacio, etab., nahiz eta paperetan horrela agertu. Eta nola ahoskatzen ditugu, esaterako, Julian eta Mariano? Guk, behintzat, honela: Ju-lí-an, Ma-rí-a-no,... eta Da-ní-el, Ma-nú-el, Da-mí-an, etab. Baina Julian, Mariano eta Danieli edo Benitori, Ixabeli eta Karmeni dei egiten diegunean, honela: Juli-án, Mari-a-nó, Benitó, Ixabél, Karmén. Zenbat eta urrutiagotik deitu, orduan eta indar handiagokoa da azken silabako azentua.

Izan ere, izenak, asko behintzat, jatorriz arrotzak badira ere, geure ebakeraz ahoskatzen ditugu, geure egiten ditugu. Eta badut hemen kontatzeko egokia den bitxikeria bat. Gure anaietako batek kontatu zidan bere amaginarrebak “Kelemente” esaten zuela Klemente esan beharrean, eta bilobek –gure anaiaren semeek– beti esaten omen zioten: “Amama, ez dela ba Kelemente, Klemente dela!”. Anaiari galdetu nion: “Hi, nola du izena zuen kuadrillako zerak, Euxebioren anaiak?”, eta berak: “Anakeleto”. To!

Ondorengo hauek gure etxeko gazteen izenak dira, seme-alaba-ilobenak: Nekane, Aitor, Ainhara, Iraitz, Ekaitz, Jexux, Karmele, Mari Roxario, Oihana, Andoni, Urtzi, Hodei, Aitziber, Alaitz, Ane eta Maddi.

Hurrengoanek, haurrenak, berriz, Maddalen, Ihart eta Amaiur, oraingo... Etorriko dira, etorriko direnez, beste bazter-nahastaile batzuk ere.

Nekane, Jexux, Karmele, Mari Roxario, Andoni, Maddi eta Maddalen baziren aurreko belaunaldi hurbiletan ere, baina gainontzekoak azkenaldiko izenak dira, aspaldi-aspaldiko sasotik, gure aitona-amonena baino lehenagotik ekarriak.

Zergatik ditugu ditugu izenak?

Nik neuk, aitajauna (aitabitxia, aita pontekoa) aitona Kaxildo izan nuelako. Beste batzuek, egutegiko santuarena edo santarena ipini zietelako. Azkenaldi luzeko gazteek (40 urtekoak gazteak al dira?) eta gazteagoek, euren gurasoek aro bateko euskal izenzale zirelako edo direlako. Gai honek adar asko eta nahasiak ditu. Luze joko luke azterketa serio samarra egiteak. Baita honelako galderak egiten hasiz gero ere: “Hainbeste izen berri guretzat arraro –Aberri, Iraultza eta horrelakoak–, eta Barrabas, Pilatos edo Kainik ez?”. Zergatik hori?

Horiek horrela, galdera hau dut: zein da izenik euskaldunena? Nire ustean, Joxe Mari. Antzina-antzinako Auria, Antso, Auxkin, Birila, Aizeti, Otsanda eta Goto-eta baino euskaldunagoa? Zergatik ez ba? Ez diot Iparragirre Joxe Mari zelako, hura ere hona ekartzekoa izan arren, baizik eta Joxe Mari ugaria izan delako eta ugaria delako Euskal Herrian. Hasi ezagutzen dituzuenak kontatzen eta ikusiko duzue. Guk behintzat asko ditugu. Gure herrian, urte berean jaiotako 16-18 mutilen artean, zenbat Joxe Mari ditugula uste duzue? Ezetz asmatu. Esango dizuet: sei!; *seis*, gaztelaniaz; *six*, frantsesez eta ingelesez; *sita*, swaliliz. Ia trainerila osoa.

Kaxildo Alkorta, laguna

JOXERRA INTERÍNEZ

BEHIN-BEHINEKO FUNTZIONARIOA

interinez@mindless.com

IV. INKESTA SOZIOLINGUISTIKOAREN EMAITZAK AZTERGAI

Euskararen ezagutzak gora, erabilerak ostera, behera?

Euskal Autonomia Erkidegoan euskara pauso sendoz ari da indarberritzen

Eusko Jaurlaritzak euskararen indarberritzearen bila-kaeraren berri jasotzeko erabili ohi dituen tresnen artean Inkesta Soziolinguistikoa dago. Tresna horrek euskararen lurraldeetako hamasei urtez gorako biztanleria kontuan hartu eta lau ikerketa-eremu aztertzen ditu, batez ere: herritarren hizkuntza-gaitasuna; hizkuntzaren transmisioa; euskararen erabilera hainbat esparrutan (etxean, lagunartean, lanean, eremu formaletan, eta abar) eta euskarak jarraera. Horiek horrela, 1991. urtean lehenbiziko inkesta soziolinguistikoa burutu zen, harrezkero, 1996. urtean bigarrena, 2001. urtean hirugarrena eta 2006. urtean laugarrena burutu eta argitaratu dira. Azken horri dagokionez, uda aurretik argitaratu da 2006ko udazkenean eta 2007ko urtarriaren amaiera bitartean egindako landa-lanetik ateratako emaitzak jasotzen dituen argitalpena.

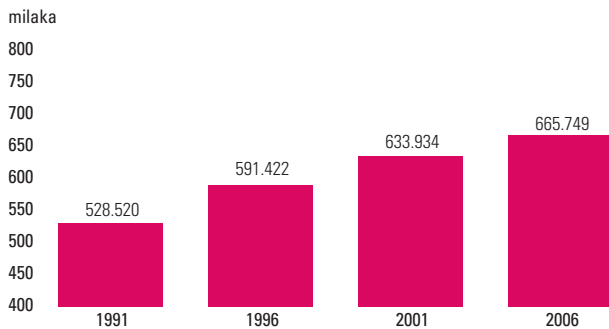
Esan bezala, inkestak hamasei urtetik gorako euskal lurraldeetako biztanleria hartzen du aintzakotzat (2.500.000 pertsona gutxi gora behera). Beraz, ez ditu kontuan hartzen eskolaren eraginez euskaldunenak diren adin-tarteak, hots, hamasei urtetik beherako biztanleria. Hortaz, aztertutako adin-tartea oso kontuan hartu behar da euskararen indarberritzearen nondik norakoaz jarduterakoan inkestako datuak aipatzen ditugunean. Nolanahi ere, inkestak euskarak une jakin baten bizi duen egoerari buruzko informazio baliagarria eskaintzen digu, oraingo honetan, IV. inkesta soziolinguistikoa dela kontuan hartuz, une jakin bateko argazkitik haratago, 1991-2006 epealdian euskarak izan duen bilakaera aztertzeke seriea ere eskaintzen baitigu. Ikuspegi hori baliatu dut hausnarketa hau idaztean.

Ezagutzak gora, erabilerak, ordea, behera egin du? Euskararen indarberritzea geldotzen ari da? Zein dira gaur eguneko euskal gizartearen ezaugarri soziodemografikoak? EAEko, Nafarroako eta Iparraldeko datuen artean zer alde dago? Jarrerei dagokienez, azken hamabost urteotan aldaketa esanguratsurik izan ez denez, horrexek dira, batzuk esatearren, eztabaida-guneetan atera ohi diren interesgune nagusiak.

Hamasei urtetik gorako biztanleen artean, 1991n baino 137.200 elebidun gehiago daude 2006an. Elebidunen hazkundera Nafarroan eta, batez ere, EAEn gertatu da. Iparraldean, aldiz, oraindik ere galerak daude, baina gazte elebidunen kopurua hasi da dagoeneko gora egiten. Aldi berean, hamasei urtetik gorako erdaldun elebakarrak duela 15 urte baino 133.900 gutxiago dira Euskal Herrian (%70 1991n eta %58,9 2006an). Erdaldun elebakarren ehunekoak behera egin du EAEn eta Nafarroan. Iparraldean, aldiz, gora egin du bai kopuruak bai ehunekoak ere.

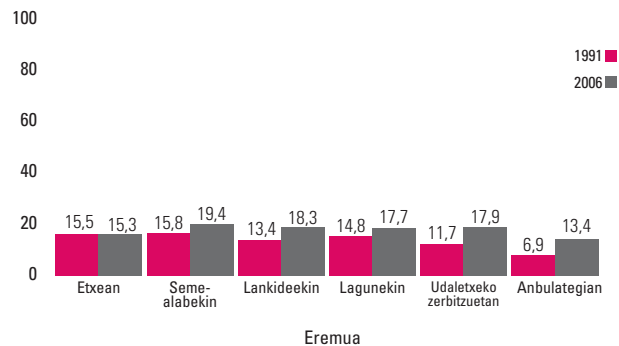
16 urte edo gehiago dituzten biztanleak hartu beharrean, biztanleria osoa kontuan hartuz gero, berriz, Euskal Herriko elebidunen ehunekoa are handiagoa da. Izan ere, hizkuntza-gaitasuna adinaren arabera neurtuta, ikus daiteke elebidunen hazkundera gazteen artean gertatzen ari dela bereziki. EAEn eta Nafarroan, esaterako, 15 urtetik beherako gazteen artean dago elebidunen ehunekorik handiena. 2001eko erroldako datuei erreparatuz gero, gogoratu EAEko hiru biztanletik bat elebiduna dela eta 16 urtetik beherako %66.

1. Irudia. Elebidunen bilakaera. Euskal Herria, 1991-2006 (kop.)

Iturria: IV. Inkesta Soziolinguistikoa. Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza. Eusko Jaurlaritza.

2. Irudia. Euskara gaztelania beste edo gehiago erabiltzen dutenen bilakaera eremuaren arabera. EH, 1991-2006 (%)

Iturria: IV. Inkesta Soziolinguistikoa. Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza. Eusko Jaurlaritza.

Datuekin segituz, 1991-1996 epealdian 62.902 elebidun irabazi ziren, 1996-2001 epealdian, berriz, 42.512 eta 2001-2006 epealdian, 31.815. Beraz, datu kuantitatiboei erreparatuta, moteltzea gertatzen ari dela nabarmentzen duenik badago egon bazterretan. Ikuspegi hori egiazkoa ote da? Erantzuna bilatzeko euskal gizartearen ezaugarri soziodemografikoak gainetik aztertzea komeni da. Hiru faktore esanguratsu aipatuko nituzke:

- a. batetik, euskal gizartea zahartzen ari da, bizi itxaropena hamabost urteotan izugarri hazi da, izan ere, 2006an, besteak beste, 65etik gorakoak 2001ean baino %50 gehiago ziren (duela hamabost urte 65 urtetik gorakoak elebidunagoak ziren berrogeita hamar urte edo hortik gora urte zutenak baino);
- b. bestetik, etorkinen hazkunde bizkorra gertatu da. EAEn, 1996. urtean 13.220 etorkin zeuden, 2001. urtean aldiz, 27.438 (aurrekoen bi halako), 2006an 85.542 (aurreko kopurua hiru aldiz). Nafarroan ere beste horrenbeste gertatu da. Etorkin horiek afrikarrak, Europako ekialdekoak eta Hego Amerikatik etorritakoak dira, batez ere. Etorkinen etorrera bizkorra tarteko izan ez balitz, 2001-2006 epealdian, besteak beste, EAEn zein Nafarroak biztanleria galduko zuten eta epealdi berean elebidunen pisu absolutua areagotuko zatekeen, eta,
- c. azkenik, jaiotze-tasa urriak elebidunen hazkunde baldintzatzen du, izan ere, euskararen hazkunderik bizkorrena eta aipagarriena adin-tarterik gazteenetan gertatu da, beraz, horien pisu demografikoa apaltzean, elebidunen hazkunde moteltzea ez ezik, horien pisu demografikoa eskasagoa izatea ere ekarri du.

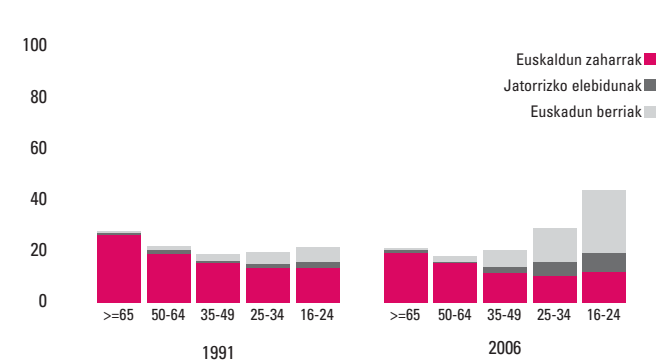
Datu kuantitatiboez haratago, hizkuntza baten erabilera izanik haren osasunaren adierazgarri behinena, euskararen erabileraren auzia zertan den argitzea komeni da, inkesta aurkeztu eta biharamunean “ezagutzak gora, erabilerak, ostera, ez du neurri berdinean gora egin”, “gazteek 1991. urtean baino gutxiago erabiltzen dute euskara” eta antzekoak nabarmendu direla kontuan hartuz, areago. Horri buruz 1991-2006 epealdian euskararen ezagutzak zein erabilerak gora egin dutela nabarmentzea komeni da. Izan ere, Euskal Herriko 16 urte edo gehiagoko biztanleen %25,1ek euskara darabil neurri batean edo bestean: batetik, %15,3k euskara erdara beste edo gehiago darabil eguneroko jardunean; bestetik, %9,8k euskara erabiltzen du, baina erdara baino gutxiago.

Erabilerari buruzko emaitzetan alde handiak daude lurralde batetik bestera. Izan ere, euskara erdara beste edo gehiago darabiltenak, %18,6 dira EAEn, %10,3 Iparraldean eta %5,6 Nafarroan. Horrezaz gainera, euskara darabiltenak, baina erdara baino gutxiago, %11 dira EAEn, %12,3 Iparraldean eta %4,1 Nafarroan. Horrenbestez, azken 15 urteotako bilakaera aztertuz gero, euskararen erabilerak gora egin du apurka-apurka EAEn, bere horretan dago Nafarroan eta behera egin du Iparraldean.

EAEn euskararen erabilerak izan duen igoera erabilera-eremu guztietan gertatu da, orokorrean. Egia da, hala ere, igoera hori handiagoa izan dela eremu formalean, hau da, udalarekin, osasun-zerbitzuekin, bankuekin edo kutxeekin eta dendetan egiten dugun erabileran, eremu informaletan baino, hau da, etxeko-

kin, lagunekin edo auzokoekin egiten duguna baino. Euskararen erabilera ez da, ostera, ezagutza beste hazten ari. Hori egia ez eze normala ere bada. Hizkuntzaren erabileran hiztunen hizkuntza-gaitasunak, harreman-sareak eta erabilera-eremuak erabakigarriak direlako da normala hori. Hiztun asko berriak dira: 2006an, EAEn 16-24 urte bitarteko elebidunen %55 dira euskaldun berriak, eta 1991n, berriz, elebidunen %15 bakarrik ziren. Elebidunen erdiak gune erdaldunetan bizi dira (elebidunak %40 baino gutxiago daukaten hiriguneetan). Halandaze, elebidun gehienek gaztelaniaz edo frantsesez nagusiki jarduten duten harreman-sare zabalak dituzte eta euskara erabiltzeko erabilera-eremu urriak dituzte.

3. Irdia. Euskaldun zaharren, jatorrizko elebidunen eta euskaldun berrien bilakaera adinaren arabera. EH, 1991-2006 (%)

Iturria: IV. Inkesta Soziolinguistikoa. Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza. Eusko Jaurlaritzia.

Aurrekoa hala izanagatik ere, gazteen artean gero eta nabarmenagoa da euskararen erabileraren hazkundea (esate baterako, EAEn, 16-24 urte bitarteko gazteen artean %24k erabiltzen du euskara gaztelania beste edo gehiago; 1991n, %12 baino ez ziren). Hala ere, esan behar da gazteen arteko erabileraren hazkunde batez ere elebidunen kopurua nabarmen hazi delako gertatu dela. Egin-eginean ere, gizarte osoko erabilera kontuan hartu beharrean elebidunen erabilerari erreparatzen badiogu, elebidunen kopurua gehitu den arren, erabilera ez da handitu (eta erabilera-eremu batzuetan jaitsi egin da). 16-24 urte bitarteko gazteek, eremu batzuetan, adin bereko gazteek 1991n erabiltzen zutena baino gutxiago erabiltzen dute euskara 2006an. Lehenago esandakoa indartuz, lehen hizkuntza gaztelania izatean euskaraz jarduteko erraztasun urriagoa dutelako, gehienak gune erdaldunetan bizi direlako eta –batez ere– harreman-sare erdaldunak dituztelako gertatzen da hori, besteak beste.

Laburbilduz, beraz, hamabost urteko ikuspegiarekin aztertuta, euskarak indarbertzearen aldeko joera argia erakusten du. Indarbertzeak urrats sendoak egin ditu EAEn eta motelagoak Nafarroan. Iparraldean, aldiz, hizkuntza-galera gertatzen ari da oraindik geroz eta neurri apalagoan.

Erramun Osa

Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzako Koordinazio zuzendaria

Sagrario Aleman: “Inor ez da arduratu helduen euskalduntzearen benetako hizkuntza plangintza egiten”

Euskaltzain oso da Sagrario Aleman iaztik. Sarrera-hitzaldia, berriz, aurten egina du, bere-beretik egin ere: transmisioa eta helduen alfabetatze-euskalduntzea izan zituen hitzaldiaren gai nagusi biak. Lehenengo atalean, Etxalekuz jardun zuen, sorterriaz. Bigarrenean, IKAKo Arturo Campion euskaltegia ardatz harturik ari izan zen, euskarak Nafarroan bizi duen egoeraren argi-ilunak aztertuz eta helduen euskalduntzea lortzeko bidean diren oztopo eta zailtasunak azalera ekarriz.

Sorlekuan, Etxalekun (Nafarroa) berean egin zenuen sarrera-hitzaldia, euskaltzainek ohi dutenez. Mugako herri da Etxaleku, hizkuntzari dagokionez...

Bai. Imotz udalerrian, herri euskaldunak ziren Etxaleku, Muskiz, Zarrantz eta Goldaratz; aldiz, erdaldunak Eraso, Oskotz, Latasa eta Urritza edo Basaburuko Ihaben, Udabe, Beramendi eta beste zenbait. Hauetan ere baziren euskaldunak –batean gehiago, bestean gutxixeago–, baina karrika giroa erdaraz zen han, gurean ez bezala, gurean euskaraz aritzen baikin beti. Hain zuzen, horixe izaten zen maisu-maistren borroka: eskola barnean erdaraz egin behar genuela agintzen ziguten, baina gu, eskola barnean ere euskaraz aritzen ginen, gure artean bederen. Ezin genuen asmatu hitz egiteko beste modurik. Beti euskaraz!

Gaur egun...

Gaur egun gauza asko aldatu dira, ez euskara bakarrik. Gaur egun haurrak Irurtzuna joaten dira eskolara. Bestalde, oso gutxi dira. Gure garaian hogeita hamar, berrogei ume ginen Etxalekuko eskolan. Oraintxe berean, Etxalekutik eskolara zazpiren bat haur joanen dira, gehienez. Herria franko aldatu da. Kanpotik ere heldu da jendea bertan bizitzera: sarri, gurasoek ez dakite euskaraz... Lehen ere izaten zen familiaren bat, euskaraz ez zekiena; kamineroa, errateko, beti erdalduna izaten zen, baina bizia euskaraz egiten genuenez, kanpotik heldutakoen haurrek euskaraz ikasten zuten, asko baikin. Gaur, berriz, haur gutxi dira, guztiek erdaraz badakite, etxe guztietan sartua dago erdara, harremanak ere badituzte beste

herrietakoekin. Euskaraz eskolatzen dira gehienak, baina badakigu zertan den eskolako bizia: erdaraz izaten da funtzionamendua, eta haurren eta gazteen hizkuntza ere erdara da. Gehientsuenena, behintzat.

Zer oroitzapen duzu haur garaiko eskolaz?

Batetik, maisu-maistrek egiten zuten lan ikaragarri hura, euskara ezabatzeko. Bertetik, euskara desprestigiatzeko egiten zuten lana, berez aski galdua bazuen ere prestigio hori. Momentu hartan eskolak paper handia jokatu zuen, herria deseuskalduntze bidean. Guk, etxean, zorte handia izan genuen, gure aitak oso argi zuen euskaltzaletasuna. Eta transmititu ere egin zigun, euskararendako atxikimendua, zaletasuna eta, esanen nuke, militantzia. Aldi berean, badakit zein zen maisu-maistrek familia askotan erabiltzen zuten leloa: “Zuen haurrak ez du ikasten euskara dakielako!”. Alegia, ez zuten esaten “erdaraz ez dakielako”, ez, “euskara dakielako!” “Zera egin behar duzu, erdaraz hitz egin zure haurrari!”... Horrela, gaztelaniaren hazia erein zuten etxe askotan.

**Guk eskolan ezin genuen
asmatu hitz egiteko
beste modurik:
beti-euskaraz!**

Giro horretan ez zuen, bada, askorik lagunduko, urteak gerago, 70eko hamarkadan, eskola adinean ziren Etxaleku eta inguruko herrietako haurrak Irurtzungo eskola kontzentrazioa joan beharrak...

Ez, lagundu ez. Herrian berean jende zenbait kontra jarri zen. Etxaleku ez bezalakoa zen Irurtzun: herri industrial, handia, bizimodua ere diferentea Irurtzunen... Bertetik,

haurrak herritik ateratzeak Etxalekuri bizia kentzea zekarren. Hizkuntza aldetik ere galera zetorren... Herri askotako haurrak bildu ziren Irurtzunen, eta herri haiek –Imozko batzuk salbuesirik–, gehienak, erdaldunak ziren. Egia da 1979an D ereduaren ezarri zutela, lehengo erdarazko ereduez gain, Irurtzungo ikastetxean. Eta 1986ko Euskararen Legeak euskal eremuan sartu zituela Imotz eta Arakil –Irurtzun barne–, zenbait herritan euskaraz bizi baikinen... Bazen euskaltzetasuna ere, garai hartan euskararekiko jarrera aldatua baitzegoen... Jarrera eta motibazioak euskararen aldekoak ziren, erabilera bertzerik zen.

Euskararen Legea aipatu duzu, eta Imotz eta Arakil eremu euskaldunak. Zein funtsa dute eremuek? Euskalduna, mistoa, erdalduna...

Uste dut ez duela logikarik izan, inoiz. Hizkuntzarik bada, ofiziala behar du herrialde osoan. Herri batzuetan bada arbasoak euskaldunak izan zirelako kontzientzia. Gure herri inguruan hala esaten zuten: “Nuestro padre era vasco” (Gure aita euskalduna zen). Euskaraz hitz egiten zuela esan nahi zuen, jakina. Hegoalderago, euskara XIX. mendean galdu zuten herrietan, esaterako, galdua zuten kontzientzia. Gaur egun, jende mugimendu handia bitarte, eremuen mugak arras hautsiak daudela esanen nuke. Eremuak ezarri zituztenean ere ez zuten haiek ezartzeko irizpideren berri eman. Egia da eremu euskaldun izeneko horretan gehiago direla herri euskaldunak, baina hor ere badira bestelakoak... Esan nahi dut, legea egin zenean ez zuten irizpidea zertan zen azaldu: ez euskara hitzunen ehunekorik ez besterik. Gobernuaren aginduzko azterketa bat erabili zuten, Jesus Azkonaren zuzendaritzapean egina, non euskararen aldeko jarrera toki guztietan sumatzen zela esaten zen –nahiz eta zenbat eta hegoalderago, orduan eta epelago izan aldeko jarrera–, eta kontrako jarrerarik ez. Azterketak gomendio egiten zuten euskara ofiziala izan zedin Nafarroa guztian. Urteak lehenago, 1980an, parlamentuak onartua zuen adierazpen bat, euskararen ofizialtasunaren alde Nafarroa osoan.

Mendebaldeko ibarrei buruz ari eta esana duzenez, Araitz, Larraun, Betelu, Basaburua, Imotz eta Lekunberrin, “etorkizunean ehuneko ehun euskaldun liteke inguru hauetako populazioa”...

Ehuneko ehun, bai. Gros I Lladoren lanaren arabera, bederen. Hark, adin tarte diferenteetan, 1986tik 2001era bitartean, euskaldunen ehunekoa nola joan den aldatzen hartu du oinarritzat. Haren azterketa jendearen erantzunen arabera moldatua da, ordea, eta jendeak euskaraz badakiela badio ere, jakite maila hori zehaztea ere ez legoke sobera. Gros I Lladok atzeman duen

bilakaeraren arabera, hemendik hainbat urtera denak euskaldun izanen dira ibar horietako herrietan... herri horien bizia aldatzen ez bada, husten ez badira, kanpotik jendea bertan bizitzera etortzen ez bada –euskaldunak etortzen diren, erdaldunak...–, hau da, beste zenbait faktore ere badira, populazioa ehuneko ehun euskaldun izan dadin ibar horietan.

Gogoan dut, duela dozena erdi urte. Etorri da Irlandako Unibertsitateko irakaslea, Niall D Docharthaigh, lurralde antolamenduak lekuan lekuko hizkuntzen egoera kontuan hartu behar duela...

Entzuna nago eta, uste dut, askotan ibili ditugula buruan horrelakoak. Beste zenbait herrialdetan nazionalitatea ez dute ematen bertako hizkuntza jakin ezean. Herrietan horretan saiatuko bagina, borroka egin beharko genuke, jendeak arras interes diferenteak baititu. Batzuek, herrietan jendea izan dadin, hutsik gera ez daitezten, “datorrela nahi duen guztia!” esanen lukete, “herria betetzen nahiko lan badugu eta!”. Beste batzuek, hizkuntzari begira, “edozein tokitatik datorrela ere, ikas dezala euskaraz”, esanen lukete. Borroka, batetik. Bestetik, horrelakorik eskatzen hasiko bagina, arrazista izatea leporatuko ligukete. Momentu honetan ez litzateke batere politikoki polita, zuzena, izanen. Nahiz eta beste zenbait herrialdetan egina den.

EAEn gora egin du ezagutzak. Erabilera da gakoa eta horretan dira erakundeak. Nafarroan, ba ote dago erabileraz jarduterik, ezagutza bera koska denean oraindik?

Hemen, erakundeek –Nafarroako Gobernuak, hasteko–, ezagutza lagundu ez eta oztopatu egiten dute erabilera. Administrazioak Nafarroan ez du ez bata ez bestea laguntzen.

Zure sarrera-hitzalditik edanez, 1992an inauguratu zen Imozko udaletxea. Etorri da Nafarroako Gobernuko ordezkaria eta “Vascos, navarros todos...” hasi du mintzaldia. Orain dela sei urte, berriztatzea egin da Basaburuko udaletxean, heldu da gobernuko ordezkaria, eta haserre!, alkateak euskaraz egin duelako hitzalditxo...

Lehenengo kasuan, gobernu ordezkaria non zen jabetu zen. Hark hitzaldia egin baino lehen euskaraz izanak ziren meza, bedeinkazioa, bertsoak, alkatearen hitzaldia... Dena euskaraz. Gobernu ordezkariak “Hemen euskaldunak dira!”, esana izanen zion bere buruari ordurako. Horregatik hasi zuen hitzaldia hasi zuen moduan: “Vascos, navarros todos...”. Izan ere, Nafarroan, euskaraz dakienari esan izan zaio “vasco”. Duela sei urte besterik izan zen, Basaburuko udaletxean. Alkateak euskaraz egin zuen hitzaldia. Gobernu ordezkaria ez zen lehengo –ez ditut haien izenak orain artean aipatu, eta ez ditut aipatuko orain–, eta nik esanen nuke oso jarrera harroa zeramala. Bazterturik ikusi zuen bere burua, alkateak hitzaldia euskaraz egin zuelako. Bi kasuetan, bai Imozkoan eta bai Basaburukoan, antzera jokatu zuten herriko agintariek. Aldiz, gobernu ordezkariak ezberdin jokatu zuten. Bigarren ordezkari hark harro jokatu zuen, euskararen kontrako diskurtsoak indarra hartua zuela baliatuz. Eta gauza izan zen alkateari errieta egiteko: “Zu zer ari zara hor euskaraz, ni hemen nagoelarik?!”. Gutxi gorabehera. Inportanteago zen, nonbait, gobernu ordezkaria, herritarrak baino.

Hori da Nafarroako Gobernuak zure lan arloan ere helduen euskalduntze-alfabetatzean, alegia-, duen jarrera?

Helduen euskalduntze-alfabetatzean Nafarroako Gobernuak hutsaren hurrengoa egin du. Ez du kezkarik izan. Urteak dira Nafarroako Diputazioa zenbait laguntza ematen hasi zela -1976an, esanen nuke-, batean gehiago, bestean gutxiago, baina inoiz ez zegoen jakiterik zenbateko laguntza jasoko genuen. Garai batean, diputazioak berak zenbait eskola antolatu zituen. Príncipe de Viana erakundearen bidez. Borondatez ari zen, plangintzarik gabe. Geroago, 1981ean-edo, laguntzak arautzeari ekin zion. Arautegia osatu bai, bete ez. Hurrengoa, Gobernuaren 1988ko Foru Dekretua dugu, laguntzak arautzeko helburu zuena. Modu batez edo bestez, herri ekimeneko euskaltegiak laguntzen hasi zen. Horretaz landa, Gobernuak NAPI, Zubiarte eta Hizkuntza Eskola euskaltegi ofizialak sortu edota finantzatu ditu. Alegia, gobernuak alfabetatze-euskalduntze mugimendua badela onartua du, eginak ditu zenbait pauso, baina ez dago, egiazki, alorrari buruzko politikarik. Eta, betiere, Eusko Jaurlaritzak ematen dituen laguntzetatik oso-oso urrun gabilta Nafarroan. Eta sustapen kanpainak eta gainerakoak, txikiak dira oso. Hutsaren hurrengoa gara...

“Diru-laguntzen politika hau aldatu eta normalizazioaren bidean abiatuko ahal da Nafarroako Gobernua! Oraindik berde dagoen helduen euskalduntzea behingoz ontzeko, behingoz horitzeko.” Horiexek Euskaltzaindian egin zenuen sarrera-hitzaldia amaitzeko aukeratu zenituen hitzak...

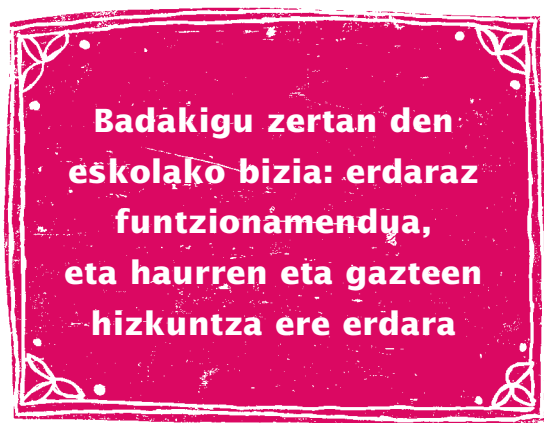
Hori baita gure nahia.

Nahia ez da ahala, erranairua hala bada ere...

Baina nahiak behar dira, eta nahia erdiesteko ahaleginak egin. Gu, behinik behin, saiaturako gara horretan, gobernu presionatzen, beti bezala. Momentu honetan, esaterako, Euskarabidea “saldu” nahi izan digute, baina ez dut uste bide zuzenean jarriak daudenik. Baliabide ekonomikorik ez izateaz gainera, arloaren ezagutza handiegirik ere ez dute... Eusko Jaurlaritzak berak ere bestelako politika bat egin beharko lukeela uste dut, benetan helduak euskaldundu eta alfabetatu nahi baditu. Haurrak euskalduntzea nahitaezkoa da, helduak euskalduntzea ez, nonbait. Hortik hasi beharko genuke. Eta euskaldundu nahi duten guztiei aukera ematen hasi beharko genuke, baina hori ere ez da gertatzen, ez baita bitartekorik jartzen.

Bitartekorik ez?

Ez. Gaur egun, egin inkesta, eta helduek zera esaten dute, ez dutela denborarik. Bada, eros dezagun denbora! Lantegietan, inor zer edo zertarako prestatu nahi bada, liberatu egiten dute hainbat ordutan. Egin dezagun berdin helduen euskalduntzean, euskaraz ikasi nahi duenari lagunduz, ordu batzuetan liberatuz. Baina ez gara horretara iritsi, nonbait. Gogoan dut Israelen izan ginela, antzina, Euskaltzaindiak antolatu zuen bidaian. Deigarri gertatu zitzaidan: zioten, Israela bizitzera joaten ziren juduak ulpanera bidaltzen zituztela, lau hilabetez, oinarriko hebraiera ikastera. Handik goiti, gau eskola edo dena delakora joaten ziren, ohiko bizimodua eginez, eta irrati-telebistak, auzoak eta

gainerakoak lagun, erabiltzen eta sendotzen zuten ikasitako hebraiera hura. Gurean ere beharko genuke era horretako planifikaziorik, baina hemen inor ez da arduratzen helduen euskalduntzearen benetako hizkuntza plangintza egiten, nire ustez.

Euskarabidea ere ez, esan duzunez...

Euskarabidea oso urrun dago HABEren politika gauzatzetik, adibidez. Alde ikaragarria dago, HABEren egokiena den, edo ez, orain bazter utzirik. Bitartekorik ez dute Euskarabidean, ez langile aditurik ez ekonomikorik. Ezta ikuspegi globalik ere. HABEtik kopiatu nahiko lukete baina bitartekorik ez dute: ondorioz, kopiarik ere ez dezakete egin. Miguel Sanz gure lehendakariaren ustez, Gobernuak diru gehiegi gastatzen du euskarari, hala ere.

Orain baino lehen zeuk inoiz esana: “Benetan euskararen normalizazioa nahi badugu, legea aldatu beharko litzateke”.

Horretan naiz. Han eta hemen eredu eta errito ezberdinak izatea onargarri zait. Erritmoak ez dira bat eta bera Ablitasen eta Lesakan, esan dezagun. Bitartekoak ere ezberdinak izan litezke, baina ezin ukatu diogu inori euskaraz ikasteko eskubidea. Alde horretatik, aldatu beharra dago legea. Ondoren etorriko da eredu eta erritmoak zehaztea, egoera soziolinguistikoaren arabera.

Garai txarrak dira euskalduntze-alfabetatzerako?

Bai. Gizartea franko aldatu da, presaka bizi gara, denborarik ez dugu, eta gobernuak ez du aldeko kanpainarik egiten, ez helduen euskalduntze-alfabetatzean, ez euskararen aldekorik ere. Batetik, jende askok uste izan du, sinestarazi digu, haurrak euskaldunduz euskaldunduko dugula herri hau, eta, nire ustez, haurrak euskalduntzekotan helduek ere euskalduntzen ari behar dute, bestela ez ditugu haurrok euskaldunduko. Gainera, demografikoki ere oso herri zaharra gara, erdaldun hutsa dugu partetik handiena. Horra beste arrazoi bat helduak euskalduntzeko. Helduak euskaldundu ezean, gazteak ez dira euskaldun izanen.

Miel A. Elustondo
Kazetaria

Mundua on line

Facebook euskaraz erabiltzeko aukera

Interneten lanean ari diren sare sozialen artean Facebook izenekoa ezagunenetakoa da. Sare hau laster euskaraz erabiltzeko aukera izango dugu, erabiltzaileen bitartez bideratutako itzulpen-prozesu bati esker. Itzulpen-aplikazio baten bidez erabiltzaileak Facebook-eko euskarazko bertsioa itzultzen lagun dezake, eta jadanik partzialki euskaratuta ikusteko aukera badago. Facebook duela lau urte jaio zen, eta gaur egun 70 milioi erabiltzaile ditu. Facebook asmatu zuen Mark Zuckerberg 24 urteko gazteak dioenez, Facebook internet osora zabaldu nahi du. Honezkerok Facebook plataforma bat dela esan genezake, bertan aplikazio berriak sortzen eta erabiltzen ari direlako.

Orain, hizkuntza aukeren artean 11 aukera daude, eta horietako bat katalana da. Baina hizkuntzak gehitzeko prozesua bizkortu du Facebook sare sozial arrakastatsuak, eta euskara ere sartu dute multzo horretan. Berez, *Facebook Translations* izeneko aplikazioa zure kontura gehitzen baduzu, euskara ere agertuko zaizu aukeren artean. Momentuz %25 inguru bakarrik dago itzulita, baina menu nagusiak euskaraz ikusteko moduan daude.

Euskarazko bertsioaz gain, galesa eta galizierazko bertsioak ere badaude sare honetan. Gaztelaniak, bestalde, Ameriketako zenbait lurralderen arabera bertsio egokituak ere baditu.

Sare sozialaren helbidea: www.facebook.com

Luis Elizondo
luis@hegoa.info

Heziberri Euskal hezkuntza sistemaren etengabeko hobekuntzarako proiektua

2008 berrikuntzaren urtea izendatu da Euskadin, eta hori dela eta, hainbat ekimenen artean, Bilbon, azaroaren 14, 15 eta 16an egingo diren XIX. jardunaldi estatalen berri eman nahi dizuegu. Saio hauek hezkuntza politika proiektuari buruzko hausnarketa bultzatu nahi dute, horrexegatik, askotariko gaiak jorratuko dituzte (etorkizuneko inteligentziak, hezkuntza lidergoa, guztion arrakastaren giltza) eta baita Heziberri egitasmoaren berri eman ere.

Heziberri, Hezkuntza Administrazioen Forum Europarrak, Hezkuntza sailak, Jakiunde eta Innobasque-ren indar batezaren ondorioz sortutako proiektua da. Egitasmo horren helburu nagusia XXI. mendeko gizarteko erronkei erantzuneko dien hezkuntza sistema berritzailea lortzea da, euskal hezkuntza Europako berrikuntzaren erreferente bilakatzeko.

Heziberri proiektu honek xede hori lortzeko, parte hartze zabala bultzatu nahi duen web orria ireki du (www.heziberri.net). Web orri horrek hausnarketa, pentsamendu eta iritziz gune zabala eta irekia izan nahi du, Euskadiko hezkuntza politika birformulatzeko.

Heziberrik hutsetik aberastu nahi du hezkuntza prozesu osoa. Web orri honek lau atal nagusi ditu, proiektuaren bultzatzaileek kudeatuko dituztenak:

- **Etorkizuneko ikuspegiak** (FEAE). XXI. mendeko hezkuntza sistemaren inguruko hausnarketa bultzatzea du helburu, eduki bateratuetara iristeko.
- **Ikaste-inguruneak** (Hezkuntza Saila). Ikaskuntza ikaste-txeetako jarduera nagusia bilakatzeko lortu nahi du.
- **Ekimena eta sormena** (Innobasque). Sormenaren indarra azpimarratu eta sormenerako zenbait teknika garatzea du helburu.
- **Teknologia berriak** (Jakiunde). Teknologia berriak txertatu nahi ditu ikas prozesuan hobekuntza faktore gisa.

Patxi Uribarren, euskaltzain berria

Henrike Knnör euskaltzain zenaren lekukoa Patxi Uribarren fraide karmeldar aramaioarrak hartuko du, Euskaltzaindikoko kideen gehiengo osoaren babesa jasota.

Patxi Uribarren 1942an jaio zen. Filosofia eta Letretan zein Teologian Lizentziaduna da. Bizkaiko Foru Aldundian itzultzaile lanetan ere aritua da eta 1971z gerotik da euskaltzain urgazle.

Aramaioiko toponimiari buruz egin zuen tesia, eta hiztegi gintzan aritu eta nabarmendu da, hala nola, *Euskarazko hiztegia*, *Sinonimoen hiztegia*, *Eskola hiztegia* eta *3000 hiztegia* landu duten taldeetan ibili da. *Karmel* aldizkarian eta beste zenbait argitalpenetan ere egin ditu ekarpenak. Uribarrenek ikerketari eskaini nahi dio bere denbora, lexikoa eta euskalkien azterketari bereziki.

Autobidean

–Oporren zati handi bat errepidean joaten zaigu. Agian, zu ere auto-ilaran harrapatuta dagoen gidaria zara. Patxadaz hartu: errepidean, lasai eta adi. Sosegua opa diegu baita ere gaurko saioko protagonistei. Arrasate inguruan daude, autobidearen amaieran. Bertan dago gure lankidea. Egun on, Fidel! Zer berri Debagoiena aldean?

–Egun on! Opor-giroa eskas eta opor-aurpegirik apenas, hala nahi gabe, turista askoren oporretako helmuga izan den paraje honetan. Hainbeste laguntzen diguten GPSen kapritxo, bidaiari asko galduta iristen dira hona, irteerarik gabeko gurpil sorgindu honetara. Agurtzane, jendea ikusten dut nagoen lekutik metro batzuetara: bada saltsa. Ondo baderitzozu, albistearen azken muturreraino noa: beti bezala lehenengo pertsonan izango duzue protagonisten berri!

–Gu albistearen muin-muineraino! Eta zuk, entzule, antzerako zerbait gertatu bazaizu, edo horren harira zerbait esateko, badakizu, deitu eta kontatu. Gerotxoago izango da, ordea. Txanda eske daukagu-eta Fidel.

–Bai, Kruzekin nago, autobidea eraikitzen ari diren lur-sail honen lehenengo jabearekin. Gertutik zaindu ditu eraikuntzalanak gau eta egun.

–Egun on, Kruz! Prozesu osoa jarraitu duzunez, istorio zein baino zein xelebregoen testigu izango zinen. Kontatzeko modukorik oroituko duzu, bada!

–Kruz Egaña naiz. Eta nik, nire lurak, nireak ez izatekotan Euskadi modernizatzeko izango zirela zin egin nuen. Eta sos batzuk eman zizkidatelako proposamena onartu. Ez dute zorionik ematen, baina... Jokoa ez da errenta; eta zorrak beti zor. Zorionik ez, baina zor txar bat edo beste kitatu dut, alajaina!

–Hori zure alde! Halere, lanak zaintzen eman dituzun gau eta egun horietan pasarte bitxirik ikusiko zenuen. Nobela bat idazteko beste istorio gurutzatuko zen bide horretan!

–Nik zer esango dizuet? Sail honetatik pasako den autobideak zorrak kitatu eta bakean hiltzeko balioko dit. Eta Euskadi modernizatzen lagunduko dut.

–Mila esker zure istorioa, eta zurea bakarrik, kontatzeagatik. Agurtzane, beste protagonistetako bat inguratu zait. Hitza emango diot.

–Leintz-Gatzagako ostalariaren semea naiz eta alderdiko alkate-gai berria. Herriaren zerbitzura lan egiteko borondatea izan dut beti. Nik ez dut helburu hain egoistikar! Autobideak alboratua, Leintz-Gatzaga, gure Euskadi moderno honetatik at ez geratzeko, hona galduta iristen diren bidaiarietara laguntzen diet: betiko bidea erakutsi. Gure herriko ostatuan bazkaldu, gatzaga ikusi eta haren historia ezagutzeko. Nik bai, herriaren alde lan egiteko borondatea dut. Ostatuan ikusiko dugu elkar!

–Eskerrik asko zuri ere! Fidel? Beste protagonistetako baten hitzak lortuko bazenitu... Bertako istorioak lehenengo pertsonan jasotzera jo, eta horixe lortu! Bakoitzak berea...

–Albistea non, ni han! Ertzainen automobil bat ikusten dut... Bertara noa. Liskarren bat-edo sortuko zen, bidaiari oldarkorren bat agian...

–Bai erreportari fina gure Fidel! Albistearen muin-muinerara iristen zaren bitartean, entzule baten deia dugu. Egun on! Nor zaitugu?

–Zure lankideak dioen gidari oldarkor hori! GPSak munduaren bukaerara ekarri ote nauen... Hau adarjotzea da, burla, inozoak garel... Epeetan atzeratu den obra, teknologia berrietan? Axaleko modernizazioa. Betiko kontua. Eta gidariok bueltaka puntu beretik puntu berera. Lotsagarria! Hemen gertatu behar...

–Barkatu, bai? Fidel? Zerbait esan nahi al diguzu?

–Ertzainetako bat hitza eskatzen...

–Errazena kritikatzeko da. GPSak hala nola ibiltzen dituzue, eta trafiko arautegiak garbi dio: arau-hauste larria. Ezin daitetzeke edozein modutan erabili. Kexatzen ari den gidari horri galdetuko nioke ea nola maneiatu duen berak, ea nondik ari den sakelakotik deitzen... Isuna izango du! Odolbero jarri gainera! Nik ere badakit garrasi...

–Ez dezagun sosegua eta errespetua gal; hori saihestea zeure esku dago. Errepidean, beti, patxadaz eta adi, trafiko-zuzendaritzaren gomendioa da. Gustu baduzue, denok lasaitzeko, musikari tarte egingo diogu. Ez ezazue emisoraz aldatu! Irratia manipulatzeko ere arau-hauste ote den...

Amaia Artolazabal
Idazlea

Interpretearen eskuliburua. Liburu txikia... gai sakona

Euskarazko interpreteok egindako eta egiten ari garen interprete-lanaren berri jaso nahi izan dugu liburu batean; ez da zaila, eta hala egiteko arrazoiak ere bat baino gehiago dira, esate baterako gure ikuspegitik, euskaldunon ikuspegitik, idatzi nahi izatea, herri honetan gauza bitxi asko gertatzen baita ofizio honetan ere, interpreteez baliatu beharra izaten duten bilera, jardunaldi, epaitegi, kongresu eta antzekoetan.

Liburuaren zati handi batean, ofizioari buruzko beste edozein liburutik aurkituko dugun informazioa dago, eta horretan ezin esan berrikuntza gehiegi ageri denik, azken batean interpretazio-motak, prestakuntza eta diskurtso-motak eurak ere nahiko antzekoak izango direlako munduan zehar (leku guztietan izango dira hiztun trebeak, etorri jorikoak, baldarrak, nahasgarriak, txarrak...), eta leku guztietan baliatuko dira esan osteko, aldebereko edo xuxurlatuaz, gehiago edo gutxiago (aldeberekoak baliabide tekniko egokiak eskatzen dituela kontuan izan behar bada ere). Dena den, interpretazio-moten artean liburuan bada bitxikeriarik, beste inon orain arte aipatu gabekorik (esan osteko aldeberekoaz ari gara, kontraesana dirudien teknika horretaz; eta liburu ira-kurri-nahia areagotzeko, ez dugu esango besterik).

Baina Kantauri alde honetako hizkuntzen saltsa dela eta, badira bereziagoak diren gorabeherak ere, eta horiek gure inguruko hizkuntzen tipologiari eta prozesu mentalari eskainitako ataletan aztertu ditugu, gainetik izan bada ere. Azken batean, egituraz berdintsuak diren hizkuntzen arteko interpretazioa ez da hain zaila interprete aritzen denarentzat, baina kontua txirikordatzen hasten da hizkuntzen arteko aldeak ere areagotu ahala (gaztelania, frantses, ingeles eta euskarako zenbait adibide erkatu ditugu); kontu horiei ere eskaini diegu tarte bat.

Badira, esandakoaz gainera, orain arte egindako bidearen eta beste kontu txikiago batzuen aipamenak ere (kabinaren ezaugarriak, antolatzaileekiko harremanak...), eta horrekin guztiarekin, liburu irakurtzen duenak interpretazioa zer den, nola egiten den, arazoak non dauden... azken batean interpretazioaz jakin beharreko kontu nagusien berri izango duela iruditzen zaigu; asmo hori ere bagenuen.

Ez dira horiek, ordea, gure irudikoz, arazo nagusiak. Kontu horiek denak interpretazioari buruzko liburu batean derrigor jaso beharreko atalak dira, eta hala egin dugu, baina interpretea, azken batean, bitarteko bat, bitartekari bat da, ez helburu bat, eta hor hasten da benetako kontua. Zertarako bitartekari? Herritarrek hizkuntzak oreka puntu batean erabiltzeko aukera izan dezaten, nork berean aritzeko aukera

izan dezan, inoren eskubideak urratu gabe, edo beste hizkuntza batean deseroso ibili gabe,... aukerak nahi beste: Nazio Batuen Erakundearen arazoak batzuk nagusituko dira, Europako Legebiltzarrean beste batzuk, Belgikan era batekoak, Kanadan bestelakoak, Suitzan ere egongo da zer ikasia... handia da mundua oraindik ere, auzo bihurtua dela esaten diguten arren. Hemen, ordea, gurean, euskaldunon esparrua, joko-eremua zabaltzeko bidea behar luke interpretazioak, baina liburuan ere esaten dugunez, oraindik ere belarra motz.

Hizkuntza handien paradigma hedatzea omen da, eta txiki-na irautea; eta irauteko, gutxieneko batzuk zehaztuta izan behar, eta gutxieneko horiek zehazten laguntzen dute interpreteek gune askotan, baina lehen esan bezala, horretarako, kontu batzuk argi izan behar dira. Eta horri buruz ere mintzatu gara liburuan, azken urteetan zenbait arlotan aparteko aurrerapausorik ez dela gertatu ikusten baitugu.

Eta horren erakusle, uzaileko adibide bat, berri-berria, lerro hauek idazten ditudan aste berekoa: 20-25 laguneko bilera, garrantzi handiko erakunde bat sortzeko dena, euskara eta euskal kultura sustatzeko helburua baitu. Bat euskaraz hasi, eta bilerakideetako batek ez duela euskara ulertzen, gaztelaniaz izan beharko litzatekeela bilera; beste kideetako baten kexua tarteko, jakinarazi diegu kabinan gaudela (sarritan ikusi ere egiten ez gaituztenez, jendea ez da konturatzen interpretatzen ari garela), eta hara entzule elebakar bestela ere bakan horren erantzuna: ez ditut kaskoak jarriko, denok egin genezake gaztelaniaz; esan eta egin: belarrietan kaskorik ez.

Liburuan diogunez, interpreteok gertu gaude, kabinak ere bai han eta hemen, jendea gero eta hobeto prestatuta ere bai, baina arazoa ez dago hor. Aurreragoko kontuak ditugu argitzeke: hizkuntzen lekua zein den, hizkuntzen statusa zein den eta zein behar duen edo lukeen; baina hori ez da (ez da?) interpreteen langaia. Talai paregabea dugu kabina, hala diogu, eta goraxeago aipaturiko bitxikeria (kaskoak jarri nahi ez, hala adierazi, eta jarri ez) ez zaigu sekula gertatu. Interpretearen Eskuliburua baino, euskal hiztunen eskuliburua beharko luke herri honek, eta gaztelaniazko elebakarren eskuliburua, eta hizlari, moderatzaile eta berriketarietako eskuliburua, eta gurea *hizkuntza komuna* ez baina *komuneko hizkuntza* dela uste dutenentzako eskuliburua, eta *eske-liburua*... liburu asko, eta hiztun gutxi.

Bada zeri heldu, nahi izanez gero.

Joseba Urkia
IZOko interpretea

Hirutasun sutua

One etorri zait. Hementxe bertan euskara administrazioen lan egiten duen One idazkaria, fabore baten eske.

–Zuk idatzitako ipuin bat nahi nuke.

–Nik idatzitakoa? Denok ez al dugu bada ipuin bera bizi?

–Bizi bai, baina... Ez al dakizu poeta nafar gazte horrek orain berriro esan duena?... ”Dena esana dago, baina, ez nik”. Eta “ni” horren bila nator zuregana. Hori omen da eta, modernitate honen gaitza.

–Beno beno, eginen dizut ahal dudana. Baina ez dut uler-tzen zergatik iruditzen zaizun “zu” hori ederrago “nire” ahotan.

Ordenadoreko nire egunkari sekretutik, zatitxo hauek atera dizkiot Oneri, denok bizi dugun ipuin honetako nirik niena direla esanez. Eta irriaxal lotsati batekin bedekatu du nire ahalegin ikaragarria. Eta ipuina leitzen hasi da, ixil-ixilik, eta ni pozik eta libre sentitu naiz, mirari baten atetan banengo bezala.

Buruilak 19:... Zerbait oroitzen dugun aldiro, zerbait hori gure bihotzera atzeneko aldiz heldu balitz bezala egiten dugu. Izan ere oroipen bakoitza oroitu aldiro berritu egiten baitugu. Inork ez du deus oroitzen One, oroiberritu egiten dugu den dena!... Inor ohartu gabe, errezelo eta mixeria guzieren azpi azpitik, ixil-ixilik, amodioa lantzen ari bagina bezala. Beti gauza bera pentsatzen dut, One: □Gizadiak bizi duen liskar eta kirats zikin honen erdi erdian, beti azaltzen dela norbait gorputzeko zulo guzietatik maitemina dariona, eta nik horrekin aski□□

Buruilak 25: Goizeko seiak eta erdietan esnatu naiz aitaren etxean. Bihotzak agindu dit: “jaiki eta atera adi bidera, igoal ikusiko duzue elkar”. Baita egin ere, nola ez ba egin, nire bizi guzian bihotzaren agindura ibili naizen haurra izanik. Jaiki, jantzi, aitari botikak prest utzi, kotxea arrankatu eta banoa. Iparreneko parean kotxe baten argiak. Elkar gurutzatzean, matrikularen letrei begiratu diet. Bi zeren erdian ka bat. Hura poza nire zentzu sutuek!... Eta bihotzak esan dit, segituan, ixil-ixilik: “ikusten, nola zen egia!”. Eta nik erantzun, neure baitan haur jainkozko baten boterea sentituz: “bai, sekula ez didak hutsik egiten”.

Eta zuk idatzitako pasarte fin hartaz oroitu naiz, One: □gure arimak, kristal beraren bi aldeak dira, elkarrengandik honen bertan eta honen urrun, malko paraleloan isilduak bezala, urrezko argiprintza gorde batek lotuak□.

Buruilak 27: Zure irribarre iheskor hori, deus ez besterik. Jakinen bazenu nolako poza eman didan zure arimako melodia puxka horixe entzute hutsak!... Jakinen bazenu!... Eskerrik asko, One!... Onetan onena zaren One!... “Eta zeinen ederra egia hau, aide hutsean... Oinaze libre eta garden hau. Berriro argi guzieren iturri ilunean jaiotze hau. Zeinen ederra guzia hemen sortzen eta urtzen dela sentitze hau, zuregatik eta niretzako bakar bakarrik, inork inola hondatu ezin duela□□.

Buruilak 30: Atera nintzen, eta biek zeundeten. Bestea zigarroa erretzeko aitzakian, eta beti bezala “ya estaremos” esanda joan zinen. Eta gure begitu bustiak airean irristatu ziren elkarren bila...

Handik hirulau orduren burura, orain nagoen aulki honetatik beretik aditu nuen zure ahotsa berriro, “bueno, yo me voy a casa”... eta nik aditzeagatik esan bazenu bezala hartu nuen. Bai, aisa esaten da: “etxera noa”. Baina zein da zure etxea, One? Zure zinezko arima gorderik dagoena? Zein zure sentimenduen etxea? Hantxe hil nahi nuke nik sutan, behin benik hantxe hil...

Urriak 7: Nik bakarrik dakit nola, □Zerua daramazu begietan. Ez mesedez urrutiegi joan. Zerurik gabe utziko nauzu eta□ esan, eta elizan sartu zinen. Gero, oso pozik ibili ginen Lapu eta biek eliz atarian. Eta nik nire baitan: □oi alaba mattea, yaki□en bazenu zuk, nere bihotzeko sekretuon berri□. Eta karta hartan esan nizunaz oroitu nintzen:

□Konfiantza eta libertate osoz maite behar dugu elkar hiruek, gure numero santua baita hirua. Bai, gure amodio grina eta borondate izugarri honi esker, moralaren hasiera hartara bihurtuko gara, One, kontradikzio bitar epel guziok hiruaren sutan erraustera□.

Eta oraindik halaxe pentsatzen dut. Beno, pentsatu ez, pentsatu eskaleek egiten dute, nik bizi egiten dut. Bai, hirua da egia, One. Hirutasun sutuan burutzen baitira gure grina eder guziak. Gure gizamin sublime guziak. Bai One, hirua ari du beti gure ariman. Lapu, One, Ni. Delu, Zu, Ni. Meka, Ni, Zu... Beti hirutara jostatzen da gure bihotza. Eta hiruek elkar hondatu beharrean, hiruek elkar ontzea, horixe da nire ametsa. Nire One maitea! Ez ote da inoiz gertatuko mirari hau?...

Onek, miraria oraintxe bertan gertatzen ari balitz bezala begiratu dit, bere bi begi lotsatiak egiaren setazko soineko bustian gorrituz, zer esan ez dakiela.

–Baina zer ipuin da hau? Nitaz ari zara eta?...

–Bai, One maitea, baina ez al da hori modernitate haurtu guzieren ipuina? Hirutasun konponezin hori?

–Bai, baina gureak argumenturik ere ez du?

–Ezetz? Zu eta ni ez al gara ba aski?... Beno, ez...

Eta begiak itxi ditugu, munduko pozo guzietatik babesteko, eta bi aho larrituok batean urtu, haragi sutuaren tenpluan hiruairen batasun santuari gorazarre egitera. Eta handik gutxira, aldameneko bulegotik “ai, ai, ai, gehio, gehio!”... aditzean, “pixka bat es mucho” aldrebes paratu behar zuela etsi du jefiak. Maitasunean asko ere gutxi dela alegia, “asko ere es poco” behar duela euskararen leloak administrazioan.

Patziku Perurena
Idazlea

Erdarazko partikula batzuk itzultzen (I)

1. Sarrera

Euskararen problema askok erdaran daukate jatorria, hegoaldekoek behintzat, gaztelanian. Artikulu bitan aztertu gura nituzke problema sortu berri batzuk euskararen gaztelararen bidez, eta proposamen batzuk egin. Gaztelaraz badira partikula batzuk (*al, cuando, después de, tras...*) daukatenak esangura bat baino gehiago testuinguruaren arabera, eta eurentariko bat kausala. Lehenengo artikulu honetan aztertuko ditut *al, cuando* eta *después de* partikulak eta bigarrenean *tras*, artikulu batean zein bestean partikulok esangura kausala daukatela. Ikusiko dugunez, modu bitara itzultzen dira partikulok euskarara, eta proposatuko dut tradizioari eustea, alde batera lagata beste erabilera, azken urteotakoa da-eta.

2. Al, cuando eta después de partikulak

Ikusteko zelan erasaten dion gaztelaniak euskarari hegoaldean, alderatu besterik ez dago erdara eta euskara. Horretarako, hona hemen itzulkizun hiru adibide, aztergai dutela partikula bana (*al, después de, cuando*):

- Murió AL caerse del quinto piso
- Enfermó DESPUES DE comerse las setas
- Murieron 10 jóvenes en una sala de fiestas CUANDO se vino abajo el techo

Ondo erreparatuz gero perpausoi, kargutzen gara partikula-dun sekuentziek

- AL caerse del cuarto piso
- DESPUES DE comerse las setas
- CUANDO se vino abajo el techo

esangura kausala daukatela (denborazkoaz gainera):

- Laugarren pisutik jausi zeLAKO hil zen
- Perretxikoak jan zitueLAKO gaixotu zen
- Sabaiak behera egin zuelAKO hil ziren 10 gazte

Beraz, argi dago hiru partikulok (*al, después de* eta *cuando*), goiko perpausotan behintzat, esangura kausala daukatela. Erdarazko perpausok honela bihurtzen dira euskarara (EAEn behintzat):

- Laugarren pisutik jausiTA hil zen
- Perretxikoak janDA gaixotu zen
- 10 lagun hil ziren dantzaleku batean sabaiak behera eginDA

Hiru perpausotan agerian dago *-ta* atzizkia soilik erabili dudala, nahiz eta erdaraz hiru partikula baliatu. Beraz, atzizki bakarra daukagu adierazteko kausa mota hau (EAEn

behintzat, eta *-(e)z* eta *-(r)ik* atzizkien bidez ez da, nik dakidala, adierazten kausa).

Argi eta garbi gera dadin atzizki horrek (*-ta*) kausa adierazten duela, hona hemen ahozko adibide batzuk (ezin dut ziurtatu gure erkidegotik kanpo erabiltzen direnik):

- Gurasoek esanDA joan nintzen Bilbora
- Zalditik jausiTA apurte nuen ezkerreko hanka
- Irakasleak aginduTA egin genuen beharra
- Amak eskatuTA lagundu genion urliari

Idatziz ere baditugu hainbat idazle erabiltzen dutenak *-ta* atzizkia esangura kausalean (euskara batuan ipini ditut adibideak):

AZKUE R.M. (*Ipuinak*. La gran enciclopedia vasca. Bilbao, 1968)

- Aldi gaizto batek emanda lurrera erori zen (155. or.)

BARANDIARAN B. (*Tratabideak*. Auspoa. Oiartzun, 1999)

- Garai hartan harritu egiten ginen horrelako bat entzunda (22. or.)
- Emaztea hartzeko ideia zuela. Ni poztu egin ninduen hori esanda (93. or.)
- Gaur ez gara batere harritzen ezkondu eta urtebete barru haserretu eta partitu egin direla entzunda (94. or.)

ARRIZBALAGA J. M. (*Baso-mutillak*. Auspoa)

- Orduantxe etxe hutsak geratu omen ziren, familia dena hilda (22. or.)
- Pedeluc hil eta handik bi urtera, kableko ingeniaria hil zen, posteen ginetik erorita (110. or.)
- Hari irtendako odol-mordoa hantxe zegoen. Hura ikusita ez ginen asko animatu (120. or.)
- Nagusiak, hala gaizki zegoela ikusita, mandoan hartu eta sendagilearengana bidali zuen (156. or.)

Beste idazle batzuek ere erabiltzen dute *-ta* atzizkia, hala nola N. Etxaniz, J. B. Bilbao, I. Alkain, J. R. Erauskin eta A. Zubikarai (ikus *Prosa komunikagarriago egiten*. Zenbait proposamen (I), 3. unitatea).

Orain arte ahaleginak egin ditut frogatzen gaztelaniarazko hiru partikulok (*al, después de* eta *cuando*) zelan erabiltzen ditugun zuzen euskaraz testuinguru kausaletan, eta adibideak ere eman ditut halaxe dela erakusteko.

Baina azken urteotan hasita dago zabaltzen beste joera bat, okerra, batez ere kazetarien artean. Esangurari barik erreparatzen zaio formari, zelako forma gaztelaniaraz, halakoxea euskaraz: erdaraz *al*, euskaraz *-t(z)ean*, *-t(z)e(rako)an...*; gaztelaraz *cuando*, euskaraz *-(e)nean* eta gaztelaniaraz *después (de)*, gure berbetan, *gero*. Etsenplu bidez esateko, itzul ditzagun horrela goiko erdarazko hiru perpausak:

- Lugarren pisutik jausTE(RAKO)AN hil zen
- Perretxikoak jan ETA GERO gaixotu zen
- 10 lagun hil ziren dantzaleku batean sabaia behera egin zueneAN

Ikusten dugunez, euskarazko perpausok gordin daude ekarrira gaztelaniatik, eta erabilerok ez dute tradizioz, nik dakidala, kausa adierazteko (ez behinik behin, EAEn), eta beraz, ez dira gomendagarriak. Baina, bestalde, denbora hutsa adierazteko asko ere asko erabiltzen dira:

- Lantegitik etorTZEAN topo egin nuen Keparekin
- Bazkaldu ETA GERO telebista ikusi genuen
- Athleticek azken Liga irabazi zueNEAN, 18 urte neuzkan

Euskalkien arabera, eta askotan baita euskalki berean ere, *-t(z)ean* edo *-t(z)erakoan* barik, osterantzeko atzizkiak ere erabiltzen dira, hala nola, *-takoan*, *-(k)eran*. Antzekoak dira, esanahiz, *ondoren*, *ondoan*, *ostean*..., baina horiek bigarren artikuluan jorratuko ditugu.

Ikusi dugu *al* partikulak erdaraz esangura bi dituela (gehiago ere bai, baina hemen ez zaizkigu interesatzen), baina euskaraz *-ta* erabiltzen dugu esangura kausalean, eta *-t(z)e(rako)an*, denborazkoan. Sakon dezagun gehiago. Egin kontu honako perpausa dugula erdaraz:

–Ayer murió una persona en Arranegi AL caerse del cuarto piso

Argi dago *al* horrek esangura kausala duela, eta euskaraz, tradizioari jarraiki (EAEn), *-ta* erabili behar dugula:

–Atzo lagun bat hil zen Arranegin, 4. pisutik jausiTA

Baina ez gara itsutu behar eta pentsatu erdaraz ageri bada “AL caerse...” sekuentzia euskaraz beti dela “...jausiTA”, *al* horrek izan dezake eta beste esanahi bat (denborazkoa gehien-gehienetan). Horren frogagarri, hona hemen hurrengo perpaus hau (aurrekoari *Lorea* gaineratuta):

–Ayer murió una persona en Arranegi AL caerse *Lorea* del cuarto piso

Hor argi dago “AL caerse *Lorea* del cuarto piso” informazioak ez daukala esangura kausalik (ez zen pertsona hil *Lorea* jausi zelako 4. pisutik), ezpabere denborazkoa, eta orduan, *-(t)ze(rako)an* atzizkia erabil daiteke:

–Atzo lagun bat hil zen Arranegin, *Lorea* 4. pisutik jausTEAN

Baina baita *-ta* atzizkia ere:

–Atzo lagun bat hil zen Arranegin, *Lorea* 4. pisutik jausiTA

Izan ere, atzizki hori neutroa da, alegia, denbora edo kausa (gehi denbora) esanahia du testuinguruaren arabera. Hona hemen adibide gehiago denbora esangura hutsezkoak:

- Lana amaituTA, sagardotegira joaten gara
- Ilea ebakiTA, pelikula bat ikustera joan ginen
- Mendi buelta bat ematera joan da bazkalduTA

3. Adibide okerrak zuzentzen

Behin, ustez, erakutsi beharrekoa erakutsita, eta horren indargarri, euskarazko adibide batzuk emango ditut oker erabiliak, eta bakoitzaren azpian perpausa artzuta:

-T(Z)E(RAKO)AN

1. Athletic galtzen ikustean sufritu egin nuen
–Sufritu egin nuen Athletic galtzen ikusiTA
2. Bartzelonak asmatu egin zuen Ronaldo fitxatzean
–Bartzelonak asmatu egin zuen Ronaldo fitxatuTA
3. Mañaritarrek [Julian Gorospe] adurra dariola utzi ninduen horrenbesteko ausardia erakustean
–Mañaritarrek adurra dariola utzi ninduen horrenbesteko ausardia erakutsiTA
4. Susto galanta hartu du, gurrpil bat lehertzean
–Susto galanta hartu du, gurrpil bat lehertuTA

ETA GERO

1. Lau hildako gertatu dira Zaragozan istripu batean, kamioi batek eta autobus batek elkar jo eta gero
–Lau hildako gertatu dira Zaragozan istripu batean, kamioi batek eta autobus batek elkar joTA
2. Lau auto kiskalita gertatu dira, suak hartu eta gero
–Lau auto kiskalita gertatu dira, suak hartuTA
3. Pertsona bat hil da, troka batetik jausi eta gero
–Pertsona bat hil da, troka batetik jausiTA
4. Urليا zaurituta gertatu da, lau gaztek tirokatu eta gero
–Urليا zaurituta gertatu da, lau gaztek tirokatuTA

-(E)NEAN

1. Kamioilari bat hil da, bere kamioia kaminotik irten zaionean
–Kamioilari bat hil da, bere kamioia kaminotik irtenDA
2. Hanka-sartze galanta egin nuen neure emaztegaia utzi nuen
–Hanka-sartze galanta egin nuen neure emaztegaia utziTA
3. Bi lagun larri zauritu ziren Donostian, motorretik erori zirenean
–Bi lagun larri zauritu ziren Donostian, motorretik eroriTA
4. Barre egin nuen neure baitan, *patxaran* eta *patxadan* hitzen arteko antzaz jabetu nintzenean
–Barre egin nuen neure baitan, *patxaran* eta *patxadan* hitzen arteko antzaz jabetuTA

Esandakoak EAerako balio du: ez dakit, baina, beste lurraldeetarako.

Mixel Kaltzakorta
Irakaslea

Laneko absentismoa, nola kontrolatu?

Langile bat gaixo badago edo arrazoi medikoengatik lanik ezin badu egin, baja medikoa hartzeko eskubidea dauka. Eskubide hori lortzeko luze borrokatu dira langileak, eta funtsezko gizarte aurrerapena da. Baina, badira baja medikoa eta aldi baterako ezintasunaz baliatu eta iruzur egiten duten gaixo “profesionalak”. Nola kontrolatu absentismo hori?

Jesus Uzkudun LK-CCOO sindikatua

Zalantzarik gabe iruzur egiten da, ia giza jarduera guztietan bezala. Gutxiengo batek egiten du, baina “bekatarien orde zintzok ordaintzea” eragiten du. Absentismoaren zati handi bat sortzen da estresa, antsietatea edo gihar-hezurretako gaitzak behar bezala prebenitzen ez direlako. Hori dela eta, gaixotasun

arruntak behin-behineko gaixotasun bihurtzen dira, horien lan izaera ezkutuan utzi eta jatorrizko prebentzioa saihesten baita. Absentismoaren beste zergati batzuk honakoak dira: atsekabea, familia eta lan bizitza uztartzea eragozten duen ordutegi zorrotza, eta ordezkorik ez izatea lankideak lanez gainezka daudelako. Lan prekarietateak eta merkataritza edo ostalaritza bezalako alorretan dauden soldata txikiak, Administrazio Publikoan ez bezala, baja hartzea ere eragozten dute, langabeziara joatea saihesteko. Administrazioak absentismoa murriztu nahi badu, Osakidetzako zerrendak murriztu behar ditu.

CCOOk gaitzesten du gaixotasun arruntagatik aldi baterako ezintasuna mutuen esku egotea. Horrela osasun publiko bikoitza egiten da, aktiboentzat eta pasiboentzat, eta osasun irizpideak erabili beharrean irizpide ekonomizistak erabiltzen dira. Mutuetako zuzendariak etengabe estutzen dituzte beren osasun profesionalak, gaixoak alta har dezan lortzeko. Halaber, Gizarte Segurantzako Institutu Nazionalak (GSIN) eta osasun publikoko hainbat kudeatzaileen jarrera arduragabea da, kudeaketa pribatua babestu eta publikoa baino eraginkorragotzat jotzen dutelako; horrela, joera neoliberal eta pribatizatzailea zabaltzen dute.

Eusko Jaurlaritzak Osasuneko Ikuskaritzen baliabideak areagotu behar ditu iruzurrezko bajak kontrolatzeko, edo GSINek gaixotasun ugariaren jatorria lanean dagoen susmoa jakinarazi (hipoakusiak, alergiak, giharretako lesioak edo laneko minbi-ziak eragindako milaka heriotza). Gaitz horiek baja eta kostu ekonomiko ugari eragiten dituzte eta Euskadiko osasun arloak bere gain hartzen ditu, mutuei dagozkien arren. Onartezina da mutuek gero eta eskumen gehiago izatea, eta enpresa-erakundeek bakarrik kudeatuak izatea. Mutua Universal, Previsora eta antzekoetan gertatutako iruzurrek agerian uzten dute entitate horiek demokratizatu beharra, hiruko kudeaketa eginez (GSIN, erakunde sindikalak eta enpresak).

GSINaren eta autonomia erkidegoetako osasun erakundeen arteko akordioak beharrezkoak dira irizpideak bateratzeko. Gaixoari eraso egitea eta iruzurra leporatzea onartezina da.

Miguel Ángel Lujua Mutualiako zuzendari-gerentea

Zer dago gaur egun absentismoaren atzean?

Absentismoaren atzean bere lanpostuan ez dagoen pertsona bat daukagu. Gizarte honetan, absentismoa gizabanakoak lanaren aurrean duen jarreraren isla da. Enpresan integrazioa, motibazioa eta asebetetasuna sustatzen dituen orok absentismo txikiagoa ekarriko du, eta hori okertzea dakarren edozerk, ordea, absentismoa areagotuko du. Absentismoaren arrazoietatik garrantzitsuenak honakoa da: kontingentzia komunagatik sortzen den aldi baterako ezintasuna. Gaixotasun arrunt batengatik hartutako baja baten atzean bere lana egin ezin duen eta osasun laguntza behar duen pertsona batek egon beharko luke. Bi baldintza hauek definitzen dute aldi baterako ezintasuna. Denok dakigu hau ez dela beti betetzen eta batzuetan baja beste egoera batzuen babesgune bihurtzen dela; halakoetan, ez dago justifikatua.

Nork kontrolatu beharko lituzke bajak? Egokia al da enpresek ordaindutako mutuak izatea horren ardura?

Enpresek Gizarte Segurantzari ordaintzen diote eta horrek diru horren zati bat mutuei transferitzen die kontingentzia komunak kudeatzeko. Premisa horren ondotik, medikuak kontrolatu behar du baja prozesua; izan ere, aldi baterako ezintasuna, definizioz, langileak lan egin ezin ez eta osasun laguntza behar duen egoera da. Lan istripu eta gaixotasunen prestazio ekonomikoaren arduradunak mutuak direnez, bidezkoa da kontrol hori gure zerbitzu medikoek egitea.

Nola jokatzeko du mutuak justifikatu gabeko baja baten aurrean?

Gaixo baten azterketa medikoan baja ezin dela justifikatu uste dugunean, langileari gure iritzia ematen diogu eta Osakidetzara altaren bila joateko esaten diogu. Langilea ados ez badago, Osasuneko Ikuskaritzara bidaltzen dugu, langilearen

alta eskatzen duen txosten medikoarekin. Izan ere, langilearen familia medikua da alta emateko gaitasuna duena. Bajaren erabilera gehiegizko edo iruzurrezkoei aurre egiteko, lehen-lehenik gizarteak kontzientzia hartu behar du, baina hori ibilbide luzeko lana da. Era berean, neurri batzuk hartu behar dira sistema arrazionalizatzeko; izan ere, aldi baterako ezintasun prozesuetan agenteak eta administrazio tramiteak hain ugariak direnez, kontrola nabarmen zailtzen da. Kontuan izan behar da justifikatu gabeko absentismoa denok ordaintzen dugula, eta beharrezkoa da kontrol lan hori.

Alicia Rodríguez **Arabako Gizarte Segurantzako** **Institutu Nazionaleko** **zuzendaria**

Zer dago absentismoaren atzean gaur egun?

Lan absentismoa aztertzeke, diziplina asko ikertu behar dira. Kasu askotan langileek prestazioa kotizatu izanagatik eskuratu duten eskubidetzat hartzen dute, baina egiaz sorospen bat da, gaitasun edo istripu batengatik lan egin

ezin denean jasotzen den laneko errenten ordezkotako sorospena, hain zuzen. Batzuetan langileek prestazio horretara jotzen dute ezin konpon ditzaketan arazo pertsonalei irtenbidea emateko. Lan arazoak saihesteko erabiltzen den irtenbidea ere bada. Eta batzuetan –horrela egiaztatzen dute mediku fakultatiboek– erosotasun fisiko eta mentalaren gutxitzea dakarten egoeren aurrean tolerantzia atalasearen gutxitzearen haritik datoz. Azpimarragarria da azkenaldian fibromialgiak eta depresioak eragindako baja medikoek nabarmen egin dutela gora.

Zein eragin ekonomiko eta sozial ditu lan absentismoak Gizarte Segurantzaren kontuetan?

Justifikatu gabeko lan absentismoak, jarrera insolidario eta antisoziala izateaz gain, kalte handiak dakartzkie Gizarte Segurantzako diru kutxei. Aldi baterako ezintasuna (ABE) egoki erabiltzen dela egiaztatzeke, hamabigarren hilabetetik aurrera, GSINeko medikuak dira prestazio ekonomiko kontrolatzeko eskumena duten bakarrak. Bideak ondokoak dira: alta medikoa ematea, behin betiko ezintasun espediente bat hastea edo sorospen ekonomikoak gehienez beste sei hilabetez luzatzea. Kontrol neurri horiei esker, 2007an ABE gastuak gora ez egitea lortu da; horri lan ezbeharren tasa gutxitu izanak ere lagundu dio.

Gizarte Segurantzako Estatu Idazkaritzak hitzarmen bat egin nahi du autonomia erkidegoekin, medikuei gaixo batek alde aurretik zenbat baja eskatu dituen jakitea erraztuko dien sistema bat ezartzeko. Zein da ekimen honen egoera EAEn?

Euskal Autonomia Erkidegoak ez du, momentuz, horrelako hitzarmenik sinatu. Hala ere, Eusko Jaurlaritzako Osasun Sailak ABE prestazioaren erabilera egokia lortzeko ahaleginean parte hartzea interesa azaldu du. Horrela, joan den ekitaldian ABE foroa delakoa sortu da. GSINek, Osakidetzak, Osasun Sailak eta Gizarte Segurantzako Lan Gaitasun eta Istripuen Mutuek osatzen dute foro hori eta bere helburuak arazo komunak aztertzea

eta prestazio honen inguruan erakundeen arteko lankidetzak oinarriak ezartzea dira. Agian hori izan daiteke EAEn ekimen hau garatzeko bidea.

Arrate Salaberria **Familia medikua**

Hilero zenbat baja sinatzen ditu gutxi gorabehera familia mediku batek?

Bakoitzaren gaixo kopuruaren arabera izan daiteke hori. Nik 1.900 paziente ditut eta hilero 20-25 baja sinatzen ditut gutxi gorabehera.

Zeintzuk dira bajen arrazoi arruntenak?

Segur aski lumbalgiak eta horrelako min osteomuskularrak eta neguan batez ere arnas aparatuko gaitasun kutsagarriak. Azken urteetan, nire ustez, antsietateak eta depresioak egin dute gora. Zergatik? Gure bizimodua aldatu delako, gauza hauetaz gehiago hitz egiten delako eta, beraz, gehiago diagnostikatzen delako...

“Gaixo profesionalik” topatu al duzu, lanera ez joateko baja ahal bezainbeste luzatzen duenik?

Horrelako pazienteren bat aurkitu dut, baina ez askotan. Behin 34 urteko mutil batek baja bat eskatu zidan eta bere historiala aztertu nuenean, lehenago 44 aldiz bajan egondakoa zela ikusi nuen. Gaitasun kronikorik zeukan begiratu nuen eta ezer ez. Baja gehienak motzak ziren, baina egun guztiak batu bagenitu bi urte baino gehiago lanera joan gabe egon zela ikusiko genuen.

Hala ere, guk pazienteak esaten diguna sinistu behar dugu. Mina subjektiboa da eta neurtzea ez da erraza. Gauean sukarra eduki duela esaten badit pazienteak, sinistu egin beharko diot, eta horrela gertatzen da beste sintoma askorekin. Eskerrak gaixo gehienak normalak diren!

Gizarte Segurantzako Estatu Idazkaritzak medikuari gaixoak aurretik zenbat baja hartu dituen esango dion sistema informatikoa ezartzeko proposamena egin du. Medikuei elkarte batzuk ez daude ados, euren lana diagnostikoa egitea delako, eta ez poliziak bezala langileen absentismoa kontrolatzen ibiltzea. Medikuentzat lagungarria izan daiteke sistema hau?

Nik, mediku bezala, ahalik eta informaziorik gehien izan nahi dut pazientei buruz... baina ez baja bat kontrolatzeko, baizik eta diagnostikoa hobetzeko. Nire lana ez da absentismoa kontrolatzea, nire pazienteen osasun fisiko eta mentala hobetzea baizik. Hala ere, horrek ez du esan nahi edonori baja ematen zaionik.

Medikuen ikuspuntutik, zeintzuk neurri hartu beharko lirarteke gaixo profesionalen arazoa konpontzeko?

Ez da erraza. Osasun ikuskaritzek lan hori nahiko ondo egiten dutela uste dut. Baja laburrak ezin dituzte kontrolatu, baina luzeak bai.

Begoña Minaur
Kazetaria

HABE, mende laurdena euskara zabaltzen

Helduen Alfabetatze eta Berreuskalduntze Erakundea (HABE) 1983. urtean sortu zuen Eusko Jaurlaritzak, helduei euskararen irakaskuntza publikoa eskaintzeko asmoz. Harrezkero, HABEk euskalategi publiko zein pribatuek osatzen duten sarea eta sare horren baliabideak kudeatu ditu. Oraindik ere ibilbide luzea dago egiteko, baina agian HABE desagertzen den egunean, hau da, euskal gizarteak helduen euskalduntzea sustatzen duen erakundearen beharrik ez dagoen egunean, orduantxe bere helburua bete duen seinale izango da.

Euskalduntzea gure gizarteak etorkizunera begira duen erronka nagusietako bat dela sinistuta, 1983. urtean sortu zen HABE. Hasierak zalapartatsuak izan ziren; herriaren ekimenez sortu eta bultzatutako borondatezko gau eskola asko jadanik AEK koordinakundearen barnean biltzen ziren Euskal Herri osoan, eta HABEren bidez sorturiko udal euskalategiek irakaskuntza eredu bikoitza ezarri zen. Gaur egun, HABEren erregistroan 109 euskalategi eta autoirakaskuntza zentro homologatu biltzen dira. Horietatik 39 publikoak dira, udal euskalategiak; gainerakoak, 70, pribatuak –gehienak AEK koordinakundearen sarekoak–. Urtero-urtero 35.000 eta 40.000 pertsona aritzen dira euskalategi horietan euskara ikasten.

Euskalategien sarea

Irakasleek berebiziko garrantzia izan dute, helduak euskalduntzeko prozesua arrakastatsua izan dadin. Hasierako irakasle boluntario eta amateurretatik irakasle profesionaletara aurrerapausoa egitea izan da 25 urteotan HABEren erronketako bat. Profesionaltasuna –trebakuntza aldetik nahiz arlo ekonomikoan– eta soldata duinak. Udal euskalategien kasuan, irakasleak herri administrazioiko langileak dira eta udalekin adostutako hitzarmenez lagundu eta finantzatu du udal euskalategien jarduna HABEk.

Euskalategi pribatu homologatuei dagokionez, 2003tik 2005era bitartean euskalategi hauek eta administrazioak (Jaurlaritzak eta aldundiek) Bitariko Batzordea eratu zuten, sektorearen egoeraz eta etorkizunaz gogoeta egiteko. Gogoeta horiek abiapuntu harturik eta helduak euskalduntzeko sarea sendotu nahian, HABEren 2006ko aurrekontuetan euskalategi pribatu homologatuen partida hamabost milioi eurokoa izatetik hemeretzi milioitik gorakoa izatera pasatu zen.

Euskalgintza zabalduz

HABEk, bestalde, euskararen irakaskuntza beste talde eta elkarte batzuetara iristea erraztu nahi izan du (enpresako taldeak, familia bidezko transmisioa indartzeko egitasmoak,

dendariak, etorkinak...). Horretarako, Euskararen Aholku Batzordearen txostena eta euskalategien gogoeta eta ondorioak aintzat hartuta, HABEk malgutu egin ditu sare publikoko nahiz pribatuko euskalategiei zuzendutako diru laguntza deialdiak. Adibidez, gutxieneko trinkotasunera iristen ez diren hainbat ikastaro lagungarritzat jotzeko nahikoa izango da EBPN (Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia), LanHitz (lan mundua euskalduntzeko egitasmoa) edo udalerrri mailako plangintzaren batean sartua egotea.

Baina euskalduntzea sustatzeko gizartea ere agente garrantzitsua denez, euskalategien eta gizartearen arteko zubi lana egitera dator Mintzalaguna izeneko egitasmoa. Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak Topagunearekin hitzartuta sortutako egitasmoa da eta euskaldun zaharrek euskaldun berriei euskara praktikatzen laguntzea da helburua. Azken finean, euskaldun zaharrek euskaldun berriekiko jarrera positiboa eta aktiboa har dezatela, horixe baita euskara indartzeko bideetako bat. Eta bide horretan, azken hogeitau urteotan 200.000 hitzun potentzial irabazi ditu euskarak, eta milioi bat herritar dira euskaraz ongi edo zerbait dakitenak.

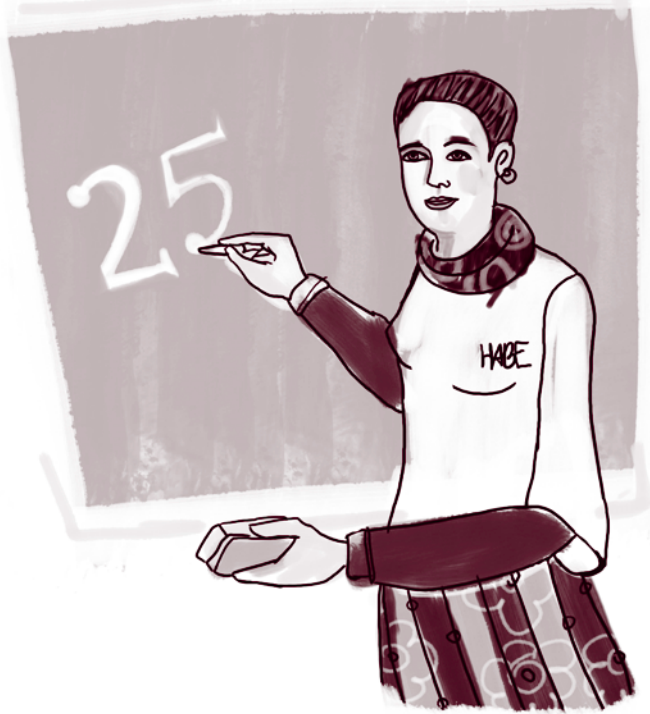
Joseba Erkizia

HABEko zuzendaria

HABEk 25 urte egiten ditu aurten. Nolakoak izan ziren hastapenak? Zeintzuk ziren helburu eta lan ildoak?

Laurogeiko hamarraldiaren hasiera hura ezin emankorra izan zen herri hau erakundetzearen aldetik. Ordukoak dira hainbat euskal erakunde, besteak beste, zuon hauxe bera ere, IVAP, alegia.

Helduen euskalduntzeari dagokionez, nire ustez, etorkizun sen izugarria izan zuten HABE erakundea sortzea bultzatu zutenek. Behar-beharrezkoa zen euskara indartzea; horretarako, euskalategien lana sendotu, egonkortu eta aurrerabidean jarri behar zen (bai gizarteak sortuta lehendik zetozen gau eskolena, bai 70eko hamarraldiaren amaieraz geroztik izaera profesionaleraz sortzen ari ziren euskalategiena). Azken batean, erakunde publikoek bermatu beharra zeukaten herritar helduek euskara ikasteko aukera eta zerbitzua izatea.

Hasierako urteak eta gaur egungo egoera alderatuta, bidearen zein puntutan gaude? Bideak bukaerarik al du? HABEren beharrik ez izatera helduko al gara?

Hizkuntza bat gizartean berreskuratzeko prozesuak ez dira goizetik gauera gauzatzen. Alde horretatik, hau da, soziolinguistikaren ikuspegitik hogeita bost urte hauek hastapena besterik ez dira. Euskara biziberritzeko bultzada honetan helduen euskalduntzea izan da mugimendurik garrantzitsuenetariko bat, irakaskuntza sistemarekin eta gizartean euskararen presentzia eta erabilera bultzatzeko bestelako neurri joriekkin batera.

Bidearen zati bat urratu dugu, zalantzarik gabe, baina bide luzea dugu oraindik egiteko. Ikusi besterik ez dago zein kopurutan mugitzen garen. Urtero-urtero 35.000 - 40.000 pertsona aritzen dira euskaltegien sarean ikasten, eta gurea oraindik ere hizkuntza gutxiagotua denez, beti izango ditugu erronka berriak. Euskara biziberritzeko prozesuan, beraz, giltzarri izaten jarraituko du helduen euskalduntzeak.

Prozesu honetan zein izan da Helduen Euskalduntzearen Oinarritzko Kurrikuluaren garrantzia (HEOK)?

Paradigma aldaketa funtsezkoa ekarri zuen Helduen Euskalduntzearen Oinarritzko Kurrikuluak: ikuspegi gramatikaletik ikuspegi komunikatiborako jauzia, alegia. Euskara ikastea ez da dagoeneko identifikatzen euskararen gramatika ezagutzearekin, euskara erabiltzeko gaitasunarekin baizik. Ezagutza eta erabilera lotzen ditu, ezagutza erabilerara ez bestera zuzenduta.

Hau funtsezkoagoa da guretzat: euskal hiztunak sortuz euskara erabiltzaileak lortzea. Horra euskararen etorkizunerako giltza. Neurri bateko edo besteko ezagupena dutela ere, euskara erabiltzaileak sortzea dugu xede: batzuk erabiltzaile aurreratuak izango dira, beste batzuk oinarritzkoak, beste batzuk pasiboak... Denak dira beharrezkoak eta onuragarriak euskararentzat, denek neurri batean edo bestean parte hartuta bakarrik egingo baitu euskarak aurrera gizartean, leku normalizatua eskuratuko badu.

Irakasleak dira HABEren eta euskaltegien transmisio tresna. Haien zereginak aldatu al dira bide honetan? Adibidez, irakasle militante amateur izatetik gero eta profesionalagoak izatera?

Bai, jakina. Duela hiru hamarraldi euskara irakaslea ez zen profesionala. Gaur, ordea, euskaltegietan zerbitzu erabat normalizatua eskaintzen da eta, horretan, funtsezkoa izan da zuk aipatzen duzun bilakaera hori: irakaslea amateur izatetik profesional izatera igarotzea. Gaur egungo irakasleak prestakuntza profesional bikaina du: hizkuntzaren didaktika menderatzen du, material egokiek lan egiten du... Gainera, euskaltegi bakoitzak bere kurrikulu propioa du garatua, HEOKan oinarritua, baina bere testuingurura egokitua. Horrek denak zerbitzu profesionala eskaintzea bermatzen du.

Adibide gisa aipatuko dizut, esaterako, HABEK eskaini ohi dituen prestakuntza ikastaroetan milatik gora irakaslek parte hartzen duela urtero. Eta euskaltegi sareek ere beren prestakuntza planak eta saioak izaten dituzte.

HABEren esperientziak ba al du parekorik munduko beste herrialdeetan?

Hizkuntza gutxiagotua duten gizarteetan, herrialde bakoitzak bere joera propioaz antolatu du hizkuntza berreskuratzeko prozesua. Gehienetan, ordea, ardatzetako bat izaten da hizkuntza heldu aroan ikasteko aukerak sortzea. Hainbat antolaketa eredu daude, ordea, munduan: batzuetan unibertsitateari lotuak, beste batzuetan irakaskuntza sareari...

Dena dela, guregana kanpotik bisitan etortzen zaizkigunean, harrিতa geratzen dira hemengo mugimenduaren tamainaz eta autonomiaz jabetzen direnean: ehunetik gora euskaltegi, milatik gora irakasle, ia berrogei mila ikasle...

Nire ustez, alde askotatik begiratuta, Euskadin landutako hizkuntza politika eredugarria izaten ari da beste herrialde askorentzat. Eta hizkuntza politika orokorraren barruan, arreta handia jartzen dute helduak euskalduntzeko politikan. Horixe adierazi digute, esate baterako, duela gutxi gure artean izan ditugun galestar adituek eta beste hainbatek.

Euskal Herrian euskara ikasten dutenez gain, badira ere munduko beste txoko batzuetan eta euskal etxeetan euskara ikasten ari direnak. Nola eta noiz hasi zen ahalegin hori eta zeintzuk izan dira emaitzak?

Dagoeneko hogeitaz hamar urte badira Euskara Munduan programa abian jarri zenetik; munduan zehar diren euskal etxeetan euskara ikasteko eskolak jartzeko helburuaz sortu zen. Kanpoan ere interes handia baitago euskara ikasteko. Une hauetan bi milatik gora lagun ari dira euskara ikasten HABErekin hitzarmena duten Euskal Etxeen sarean.

Eta, 2004tik aurrera, Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak beste ekimen garrantzitsu bat jarri du abian munduko hainbat unibertsitatetan: euskara eta euskal kulturako lektoregoak. Honi esker, han-hemengo unibertsitate garrantzitsuetan ikasleek euskara eta euskal kultura lantzeko aukera izaten dute. Dagoeneko 25 unibertsitatetan daude euskal lektoregoak martxan, eta 700 ikasle baino gehiago ari dira horietan euskara eta euskal kultura ikasten.

Begoña Minaur
Kazetaria

(Ahozko) Komunikazioa: eginak egin, badugu zer egin

(*Jendurrean Hizlari*¹ liburuaren harira)

“Komunikazioaren Gizartea” omen da gurea, eta garbi dago alde behintzat hala dela, komunikatzen ez dakienak jai baitauka gaur egun, edozein dela ere jardun esparrua. Gauzak horrela, kontraesan lazarri bat ikusten dut nik gurean: idatziz zein ahoz egokiro komunikatzen jakitea gero eta garrantzitsuagoa den arren, ez ote den gu hiztunon komunikazio gaitasuna gero eta eskasagoa.

Aspaldikoa dut kezka: gaur egungo bertsolariaren baliabide poetiko-erretorikoei buruzko doktore tesia 1999an irakurri nuen, eta kezka horren aipamena egiten nuen orduan ere tesiaren lehen paragrafoan berean. Gaitza ez da noski gurea bakarrik, baina ez dut uste horrek kontsolatu behar gintuzkeenik.

Ia hamar urte joan dira tesia irakurri nuenetik, baina kezkek lehenean dirau beti ere, ez baitut ikusten behar bezalako erantzunik ematen zaionik arazoari. Besterik ezean, saiatu naiz ahal nuentxoia egiten; besteak beste, ehunka hitzaldi eta ikastaro eman ditut urteotan, inon diren leku eta ezleku gehienetan: Irale, unibertsitate, berritzegune, eskola, foru aldundi, abokatu elkarte, enpresa... Guztietan ez bada, gehienetan ikasi dut zerbait, sutan jartzean probatzen baita nolakoa den eltzea.

Halako batean, iruditu zitzaidan komunikazioaren lurraldearen mapa orokor halako bat osatzera heldu nintzela: zein diren arriskuak, non dauden oztopoak, eta, batez ere, nola kudeatu behar diren arrisku eta oztopo horiek guztiak. Bestela esanda: ustez banuen sistema bat, prozedura jakin eta zehatz bat, edozein komunikazio egoerari aurre egiteko. Irakurriak irakurri, Erretorika Zaharrea aurkitu nuen lurralde horren konplexutasuna hauteman, aztertu eta argitzeko eredurik osoena, eta baita praktikarako jarraibiderik egokiena ere.

Duela bizpahiru urte iritsi nintzen ondorio horretara, eta geroztik ez dut onik izan buruan nuena paperean jarri arte. Aurrez behin edo behin saiatu banintzen ere, idatzi beharrekoaren eskergak disuaditzen ninduen idazten hasi baino ere lehenago. Azkenean, iazko urrian ekin nion behin eta berriz atzendutakoari, eta, egia esan, behin hasita parrastaka irten zitzaidan liburua, bi hilabete iraun zuen idatzi behar suhar zoroan.

Ez da erraza 400 orrialde hau bezalako artikulua txiki batean laburbiltzea, are gehiago ezer esaten hasi aurrekoak esaten eman didaten tokiaren herena bete dudala kontuan hartuta. Komunikazioan, ordea –eta akaso gainerako beste alor guztietan ere–, arriskuak aukera eta mugak lagungarri bihurtu litezke, eta ez naiz saiatu gabe geratuko.

Aurrena, liburuan aurkezten dudan sistemaren oinarri nagusiak bistaratuko ditut. Hurrena, berriz, jendurreko jardunean egin ohi ditugun akatsik ohikoenak aipatuko ditut.

Jendurrean Hizlari liburuko premisa nagusiak

- Komunikazio gaitasuna gaitasun bakarra da.** Idatziz-kotik hasi eta ahozko inprobisazioraino, lurralde bakarra da komunikazioarena. Lurralde horretan, hori bai, hainbat mendi, ibai eta baso dago, eta basoetan zuhaitzak, eta zuhaitzetan adarrak, eta adaskak, eta hostoak... Nolanahi ere, lurralde bakarra da, ekosistema halako bat, eta osotasuna ulertu gabe ez dago ezertxo ere taxuz ulertzerik. Alde horretatik, “hizlari” diodanean ez dut esan nahi “jendurrean ahoz mintzo dena” bakarrik, hitzaren bidez hartzaileengan eragin nahi duen edonor baizik, dela ahoz dela idatziz.
- Komunikatzaile egokia, komunikazio egoerak kudeatzen dakiena** da (eta ez pieza ustez bikainak sortzen dakiena). Aldez aurreko ezagutza eta praxia eskatzen ditu, handiak gainera, baina horiek bezain garrantzitsua da aldiari aldiko egoeran dakigun horretatik guztitik zer erabili eta zer ez erabakitzen jakitea.
- “Komunikazio egoera”**, funtsean, zera da: komunikatzaile batek **xede-talde jakin batengan xede jakin bat** (xede-taldea gogatu, hunkitu, entretenitu, hari zerbait irakatsi...) lortu nahi du, eta horretarako denbora eta baldintza zehatz eta mugatuak ditu. Gainerakoa, lagunekin eta solasean ari garenean, jarrioa da.
- Komunikazio egoera jakin batean **lortu nahi dugun xedea lortzeko sortzen eta gauzatzen dugun horixe** esaten diot, besterik gabe, “**diskurto**”. Jarrioa berezkoa-edo izan liteke; komunikazio gaitasuna, aldiz, landu litekeen eta landu behar den kontua da, eta, landuz gero, edonor irits daiteke komunikatzaile egoki samarra izatera.
- Milaka komunikazio egoera** desberdin dago gaur egungo munduan. Hala ere, **hiru sailetara** errendi litezke egoera horiek guztiak. Hala, bada, diskurtoak ere hiru motatakoak izan litezke: a) testu hutsezkoak; b) testuaz gain, ahotsa darabiltenak; c) testu eta ahotsaz gain, gorputza, espazioa eta beste darabiltzatenak.
- Edozein dela ere komunikazio egoera, **beti dago testu bat oinarrian**. Testua, azken batean, esangai dugun hori modu egokian antolatu eta formulatua besterik ez da. Ahozkotasuna ez dago testutik aparte lantzerik.

¹ GARZIA, Joxerra. *Jendurrean Hizlari*. (Ahozko) Komunikazio Gaitasuna Lantzeko Eskuliburua. Irun: Alberdania, 2008.

Jendaurreko jardunean egiten ditugun akatsik ohikoenak

- 1. Xederik gabe** jardutea. Eskolan maiz egiten den arren, hauxe da egin litekeen hanka sartzetik larriena. Izan ere, aurrez xedea finkatu gabe ez baitago jakiterik egoki aritu garen edo ez. Senekak esaten zuen bezala, “haize onik ez dago nora joan nahi duen ez dakienarentzat”. Hala, bada, xederik finkatu ezean alferrik da gainerako guztia ondo egitea.
- 2. Xede okerra** hartzea. Xede guztiak ez dira zilegi. Dugun euskara maila erakustea, esaterako, EGA azterketa egin behar duenarentzat izan liteke egoki, baina hortik kanpo oso gutxitan. Gaiaz zenbat dakigun erakustea ere ez da parte oneko xedea, oposizio batzuetan ez bada behintzat. Hitzunoi axolako zaizkigun xedeak ez dira ez gaien ez hizkuntzaren baitan egoten, “hor kanpoan” baizik.
- 3. Xede-taldea** (edo audientzia) **aintzat hartu gabe** jardutea, dela gaiaren barne-logikatik dela hizlariaren beraren ikuspegitik. Estetikan ez bezala, komunikazioan xede-taldea da gauza guztien neurria.
- 4. Diskurtsoa** eraikitzeke behar ditugun **osagaien (argudioen) eskasia**. Sarri, gai barruko argudioetara mugatu ohi dugu bilaketa, eta hortik ez dator ezer onik. Poeta batek esan zuen bezala, inoiz esan eta idatzi diren zera guzti-guztietan hiru gai baino ez dira agertzen: denbora, maitasuna eta heriotza. Gauzak horrela, nekez izango dugu argudio guztiz originalak erabiltzeko aukera, eta komunikazioaren arrakasta egiten ditugun ustekabeko loturetatik etorriko da, inondik etortzekotan. Horrek, batetik, memoriaren gordailua ahalik ondoen hornituta edukitzea eskatzen du (aldez aurreko lana); bestetik, berriz, gauzek (ideiek, gertaerek...) elkarren artean duten antzekotasun ezkutuari erreparatzeko gaitasuna (analogia, landu beharreko giharra).
- 5. Behar** adina osagai bilduta ere, dena zapuztu liteke **egituran huts** egiten badugu. Diskurtsoa jasotzen duenari osotasun bakar bat jasotzen ari dela iruditzea da helburua. Horrez gain, diskurtsoaren osagaien ordenamenduak berebiziko garrantzia dauka. Gaiari berari dagokion barne-ordenamendu ontologikoa nekez da diskurtsoari komeni zaiona (hots, diskurtsoari eraginkorra izan dadin komeni zaiona). Horretarako, “kalkulu erretorikoa” izendatu dudan mekanismoa (edo jarrera) sistematikoki erabili behar da: egiten dugun urrats bakoitzak gure xede-taldearengan zer eragin duen kalkulatzeko, alegia, eta hori hartzea denetarako irizpidetzat.
- 6. Formulazioa** diskurtsoaren **apaingarri huts** dela uste izatea. Aitzitik, publizitateak argi eta garbi erakusten duen bezala, diskurtsoaren eraginkortasunaren ezinbesteko baldintza da formulazio egokia. Hauxe da baliabide poetiko-erretorikoen

lekua diskurtsogintzaren barruan, baina baliabideak erabiltzen jakitea bezain garrantzitsua da zer non, noiz eta zenbateraino lantzea komeni den kalkulatzeko jakitea.

- 7. Ahotsaren alderdi mekanikoak behar bezala ez menderatzea.** Ebakera, ozentasuna, lastertasuna, pausa-isiluneak, intonazioa... ahotsaren parametro mekaniko horietako bakoitzean gutxienez hiru erregistro edo maila behar lituzke jendaurreko hizlariak.
- 8. Ahotsaren kudeaketa erretoriko okerra.** Ahotsa menderatzeak ez du deus ere ziurtatzen. Horrez gain, aldian aldiko testuan erabili ditugun estrategiak indartzeko moduan kudeatu behar da ahotsa. Bazkalosteko dokumentaletako esatariek argi eta garbi erakusten dute dikzio perfektua eta dikzio egokia ez direla inola ere sinonimoak.
- 9. Gorputzaren eta espazioaren kudeaketa okerra.** Alferrik da testu ezinago egokia dikzio ezinago egokian esatea, audientziari bizkarra emanda edo mahai erraldoi baten atzean ezkutututa egiten badugu hitzaldia, edo begirada audientziari leriokoen balizko laino batean iltzatuta ari bagara hizketan.

Aipatu ditudan azken hiru akatsak ahozko diskurtsoei dagozkien soilik; gainerako guztiak, aldiz, diskurtso orotan begiratu beharrekoak dira. Bestalde, ez dira akats soilak, makro-akatsak baizik: horietako bakoitzak sekulako akats-mordoa eginarazten digu, bata bestearen atzetik.

Komunikazio gaitasunak merkatuan egundoko balioa duen une honetan, ez dirudi oso zentzuzkoa denik gaiari duen garrantzia ukatzen tematzea. Duen garrantzia aitortuta ere, ordea, ez dugu ezer askorik aurreratuko dauden hutsune eta gabeziak konpontzeko neurri zehatzak eta estrukturalak hartu ezean.

Hezkuntza sistema eta hedabideak dira, nire ustez, komunikazioaren alorrean bizi dugun kontraesan lazarriari erantzun egoki bat emateko tresnarik eraginkorrenak, behar bezala erabiltzen asmatuz gero. Horretarako, ordea, hainbat gauzaren premia dago: aurrena, ikuspegi estrategiko egokia behar da; hurrena, egin behar dena egin eta aldatu behar direnak aldatzeko borondatea; eta, horrez gain, hori guztia egiteko behar den denbora hartzeko pazientzia (edo seta). Eta, jakina, kontuak duen garrantziari dagozkion baliabideak: dirua ez ezik, laguntza eta formakuntza.

Joxerra Garzia
Komunikazioan aritua

Pertsonen zuzendari izatea emozioak kudeatzea da

Gizartean bizi gara eta, hortaz, enpresa-testuinguruan. Gero eta “modernoago” eta aberatsagoa omen den gizarte honetan bizi gara, eta badakigu jakin hori guztia lortzea eta horri eustea zein nekeza den.

Gure inguru honetan lan-sistemak gero eta globalizatuagoak dira, distantzia geografikorik ez baitago orain. Legeek eta gobernuek guztiontzat berdintasuna eta errespetua defenditzeko lan egiten dute, aukera, eskubide eta hitzaren erabilerrari dagokionez, behinik behin.

Hor ibiltzen gara, berdintasunaz, uztartzeaz, berrikuntzaz, kalitateaz edo aldaketaz hitz egiten barra-barra. Eta hori guztia hala da, ezinbestekoa da hala izatea, baina ez da nahikoa. Askotan, makillaje hutsa izaten da, askoz ere gauza sakonagoak ezkututzen dituena, hala nola emozioak, balioak eta, batez ere, jarrerak eta aurreiritziak (dirudienez, ez dira-eta hainbeste aldatu).

Asko kezkatzen gaitu, gehiegi ziurrenik, formak (garrantzitsua, izan, badelako), eta funtsa alde batera lagata daukagu.

Gure gizarteak, oro har, eta gure enpresek, zehatzago, ezin dute itxurakeria hutsean jardun, enpresa aurreratu, lehiakor eta gai izan nahi badute, behintzat. Horretarako, funtsari heldu behar diote berriro, pertsoneri, alegia. Eta alferrik aldatuko dugu forma, horrekin batera hurkoarekiko balio, uste eta jarrerak aldatzen ez baditugu.

Astero-astero, aldizkako lanak egiten dizkiedan enpresako nagusi eta laguntzaileei galde egiten diet ea zein diren beren laneko arazo larrienak, eta, inongo salbuespenik gabe, denenek erantzuten didate zailtasun handienak, hain justu ere, pertsonekin eta emozioekin lotutako horiexek direla.

Eta hori hala da aspaldiko urteetan. Are gehiago, ez da aldatuko gizakia gizaki den bitartean. Halere, ez dirudi enpresek asmo handirik dutenik kontu horri erreparatzeko.

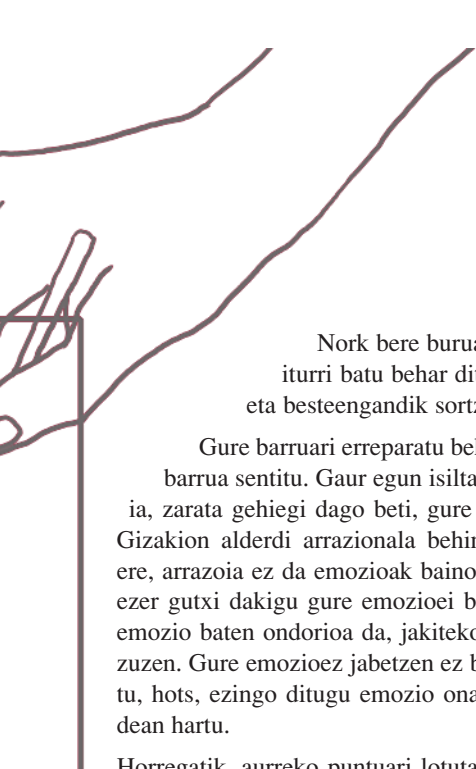
Beldurra, amorrua, maitasuna, gorrotoa, inbidia, lotsa, mirespena, desioa, jeloskortasuna, ziurgabetasuna, dezepzioa, ilusioa edo itxaropena... horiek guztiak eta gehiago sortzen zaizkigu egunero barrunbetan, eta gure harremanak nahiz bizimodua baldintzatzen dituzte. Kanpoko egoerak estimuluak dira guretzat; zerbait sorrarazten digute barruan: eta barruko emozioek ageriko ondorioak ekartzen dituzte beti, besteei eragiten dizkieten jarrerak, alegia.

Beren erakundeetan askok eta askok emozioei ematen diete bizkar, barruko emozioei egiten diete uko. Are okerrago: itsu daude eta ezin ikus ditzakete emozio horiek eraginda norberak hartzen dituen jarrerak.

Gero eta gaitasun handiagoa daukagu gai teknikoetan, baina ezjakin hutsak gara gizakiari eta pertsonen arteko harremanei dagokienez. Eta zer da bada lana, pertsonak eta pertsonen arteko harremana baizik?

Saldu beharraren presioa, lehengaien prezioen gorakada, helburu gogorak, denborarik eza, barruko lehia eta kanpoko lehia gero eta latzagoa... hainbat oztopo aurkitzen ditugu bidean, eta, azkenean, lanaren elementurik garrantzitsuen alde batera utzi dugu: pertsonak.

Nolanahi, argudio horiek, kausa baino gehiago, aitzakia izaten dira gehienetan, lan-arloko alderdi konplexuenei izkina egiteko aitzakia: pertsonen arteko harremanari ihes egin nahian gabiltza maiz. Izan ere, adimena, erantzukizuna eta kemena behar dira nork bere burua eta gainerakoak ezagutu nahi izateko.

Nork bere burua ezagutzeko, bi informazio-iturri batu behar ditugu: gugandik sortzen dena eta besteengandik sortzen dena.

Gure barruari erreparatu behar diogu, barrura behatu eta barrua sentitu. Gaur egun isiltasuna ez da entzun ere egiten ia, zarata gehiegi dago beti, gure barne-ahotsa entzuteko ere. Gizakion alderdi arrazionala behin eta berriz goraiatuagatik ere, arrazoia ez da emozioak baino garrantzitsuagoa. Alabaina, ezer gutxi dakigu gure emozioei buruz, eta hori askotan beste emozio baten ondorioa da, jakiteko beldurraren ondorioa, hain zuzen. Gure emozioez jabetzen ez bagara, ezingo ditugu kudeatu, hots, ezingo ditugu emozio onak bideratu, ez txarrak mende hartu.

Horregatik, aurreko puntuari lotuta, askotan ez dakigu besteek nola ikusten gaituzten –badakigula pentsatu arren–, eta, horren ondorioz, uste okerren arabera jokatzekoa jarraitzen dugu. Hala, ingurukoekiko itsu gaude. Itsutasuna, gainera, besteekiko ditugun usteetara ere zabaltzen da, eta halaxe bizi gara, hurbilen ditugunak ezagutu gabe, nahiz eta ezagutzen ditugula uste izan.

Bigarren helburu hori lortzeko beste bi osagai behar-beharrezkoak dira: besteak ezagutu nahi izatea eta horretan denbora ematea.

Bi alderdi horiek funtsezkoak dira bizitzaren esparru guztietan, baita gure lan-jardunean ere. Kasu honetan, batez ere, horixe nahi dut azpimarratu: zer-nolako ondorioak ekartzen dituen alderdi horiei ez erreparatzeak, bai gure lanean, orokorrean, bai pertsonak zuzentzeko lanean, bereziki.

Nagusi batzuek, XXI. mende honetan ere, lanera kezkak eta bizitza pertsonala etxean lagata joateko eskatzen diete langileei, hau da, emozio guztiak etxean lagata joateko lanera. Eta hori, ausarkeria eta beldurgabekeria hutsa ez ezik, ezinezkoa ere bada. Lanera ere gurekin daramatzagu gure bizimoduan gertatzen zaizkigun eragindako emozioak, baita alderantziz ere, lanean gertatutako emozioak gure bizimodu pribatura eramaten ditugu.

Errealitate hori onartu nahi ez izateak ondorio latzak eragiten ditu enpresan, departamentuan nahiz lan-taldean.

Horregatik gero eta gehiago behar ditugu emozioekin aztoratzen ez diren liderrak. Beren burua eta beren laguntzaileak ezagutzeko denbora hartzen duten liderrak, arrakasta lortzeko, lehendabizi beren langileen zerbitzura jarri behar dutela dakiten liderrak, hain zuzen. Gaur egun, nagusiak lan-taldeetan aditu izan behar du, baina, batez ere, pertsonetan eta banakako tratu. Horretarako, pertsonak ezagutzeko gogoia izan behar du, eta horretan denbora emateko prest egon. Nola pentsatzen eta sentitzen duten jakin behar du; baina ez azaleko sentimenduetan geratu, baizik barru-barrura jo, sentimendu gordeenak ere ezagutzeko, beldurra, adibidez. Gaur egun, lider izateko, emozioen mikro-zirujaua izan behar da.

Izan ere, enpresek, pertsonak bezalaxe, badituzte bai gorputza eta bai arima, eta pertsona asko bezala, enpresa asko ere oso kezkatuta daude gorputzaz, baina arimaz batere ez. Gehiegi zentratzen dira emaitza ekonomikoetan, eta emaitza horiek lortzen dituztenak bazter uzten dituzte. Askotan darabilgu ahotan *mens sana in corpore sano* esapide famatua, baina ahaztu egiten zaigu ezinezkoa dela enpresa bat aurrera eramatea emozioen aldetik osasuntsu dagoen langilerik gabe. Eta liderren erantzukizuna da hori.

Aukera hau baliatu nahi nuke pertsonen enpresetan merezi duten garrantzi eta lekua eman behar zaiela aldarrikatzeko, forma hutsetik funtsera pasatu behar dela gogorarazteko. Makillajetik azalera.

Badira berrikuntza-programak, badira kalitatezko kudeaketa bermatzeko agiriak eta abar; alabaina, inork ez digu erakusten edo laguntzen emozioen alderdia lantzen duten erakunde giza-tiarragoak sortzen. Badirudi balio jakin batzuen arabera bizitzeko ez dagoela modan, segur aski, horrek ez duela dirurik ematen pentsatzen baita. Balantze emozional positiboa duten enpresek, ordea, emaitza onak izaten dituzte. Dena dela, hori baino garrantzitsuagozat jotzen dut gizakiari ematen zaion tratua bera, filantropiagatik, jarreragatik, eta horretan benetan sinesten dudalako.

Baina, nola egin aurrera bide horretan?

Gaur egun, aditu teknikoak ez ezik, pertsonetan, gaitasunetan eta emozioetan adituak diren liderrak behar ditugu inoiz baino gehiago. Gure enpresak kudeatuegi daude maiz, baina ez lideratuegi.

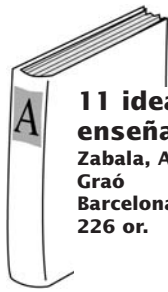
Besteen lorpenak errazteko eta bideratzeko zeregina beren gain hartu eta gainerakoei horren balioa erakutsiko dieten gizon-emakumeak behar ditugu informazioaren teknologiaren aroan. Eta, erreparatu: “emakume” hitza ere erabili dut. Baliteke legeak genero ezberdineko pertsonen portzentaje berdina egon dadila agintzea, baina, azken-azkenean, emakumeon esku dago erantzukizun berdinak hartzeko borrokatu nahi izatea.

Formak ematen dizkigun aukerak baliatu behar ditugu funtsa bera aldatzeko; baina horretarako, aldaketa hori posible dela sinistu behar dugu: hori da lehen urratsa.

Ez da erronka makala, baina erakundeetan lan egiten dugun gizon eta emakumeen esku dago, batez ere, pertsonen zuzendarilana egiten dutenen esku, beraien ereditik sortuko baita erakunde horren kultura.

Edukien eta hitzen muga gainditu behar dugu; haratago jo eta horri ekin behar diogu, benetako berdintasuna, benetako errespetua eta benetako enpresa gizatiarra ez baita halakoa dela dioen enpresa, baizik eta halakoa dela erakusten duena, eta hori lortzea erakundeko pertsonen esku dago.

Nerea Urcola
nereaurcola@hotmail.com

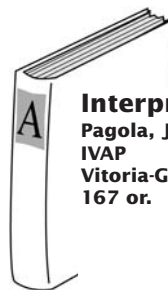
11 ideas clave. Cómo aprender y enseñar competencias

Zabala, Antoni; Arnau, Laia
Graó
Barcelona, 2007
226 or.

Gaitasunetan oinarritutako irakaskuntzak noraino hobe litzake orain arte indarrean izan ditugun ereduak? Liburu honek irakurlari gai horren inguruko gogoeta sakona egiteko aukera ematen dio, ideia bakoitza ulertzeko egitura argi batek lagunduta. Hartara, eduki berriak azaltzeaz gainera, ideiak alderdi teoriko nahiz praktikoko batetik garatzen dira, irakaskuntzako profesionalak alde aurretik dituzten ezagutzak sendotze aldera.

Liburuak hainbat giltzarri aurkezten ditu, esate baterako gaitasunei buruzko kontzeptua derrigorrezko hezkuntzan txertatzeko argudioak, ezinbestean landu beharreko gaitasunak, horiek irakasteko bideak, curriculumaren egokitasuna...

Azken batean, liburuan irakaskuntza funtzional eta esanguratsua eratzeko gako nagusiak jorratzen dira, eta gaitasunak lantzeko zeregina nahitaezko tresna da helburu hori lortzeko.

Interpretearen eskuliburu

Pagola, Juanjo; Urkia, Joseba
IVAP
Vitoria-Gasteiz, 2008
167 or.

Interpretazioa, hizkuntzez ari garela, hizkuntza batean entzundakoa beste hizkuntza batean ahoz adierazteko ofizioa da. Interpretatea, berriz, lan hori egiten duen pertsona. Askotan esaten da itzultzailea dela, hala baita, baina idatziriko testuak ditu langai itzultzaileak, eta interpreteak, ordea, entzundakoa *esan* behar izaten du beste hizkuntza batean.

Egia da gurean interprete guztiak edo gehien-gehienak itzultzaile ere izaten direla, baina alderantzizkoa ez da hain ohikoa. Azken batean, gauza bera egiten dute itzultzaileak eta interpreteak, baina ez dira nahastu behar, lanbide bakoitzak bere bideak, teknikak eta trebetasunak baititu.

Juanjo Pagola eta Joseba Urkia IVAPeko itzultzaile-interpreteak idatzitako eskuliburu honetan, beraz, aukera ezin hobea daukagu lanbide honek beharrezko dituen gaitasunak zeintzuk diren ikusi eta aztertzeko. Halaber, ofizioa zer den deskribatzen da eta Euskal Herriko egoeraren berri ematen du, egileek liburuaren sarreran adierazten duten bezala, “zertan ari garen eta nondik nora jo beharko litzatekeen jakiteko”.

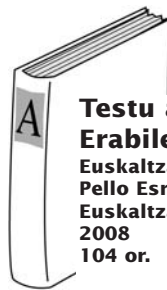
La Protección de Datos en la Administración Local

Fuentetaja, Jesús; Medina, Sara
Iustel
Madrid, 2008
185 or.

Izaera pertsonaleko datuak babesteko zuzenbidea herri administrazioen lan esparrura iritsi da eta horrek administrazioak behartu ditu beren prozedura eta jardunbidea modu kualitatiboan aldatzera. Dena dela, zuzenbide horrek Toki Administrazioan duen eragina nabariagoa da; izan ere, herritarrei ematen dizkieten zerbitzuak direla eta, erakundeak izaera pertsonaleko datu ugari kudeatu beharrean daude.

Hainbeste datu erabiltzen dituztenez gero, toki erakundeak administrazioen arteko hartu-emanen erdigunean daudela esan daiteke. Ezin da ahaztu beste administrazioek toki erakundeen esku dauden datuak baliatzen dituztela beren eskumenak zuzen eta eraginkortasunez bete ahal izateko. Hori berori gertatzen da, berbarako herritarren udal erroldekin; erregistro hori administrazioen arteko erlazioen sare zabal eta konplexu baten barruan dago eta horrek udal zereginen gaindiko izaera ematen dio.

Horregatik, datuak erabili eta komunikatzerakoan, administrazioek argi izan behar dute legeriak zer ezartzen duen. Liburu honek horretan lagunduko digu, datuak legez eta egoki kudeatzen, hain zuzen.

Testu antolatzaileak.

Erabilera estrategikoa

Euskaltzaindiko Jagon Saileko Corpus batzordea.
Pello Esnalek koordinaturiko lana
Euskaltzaindia
2008
104 or.

Euskaltzaindiaren Corpus batzordeak landu duen liburu honek euskararen egokitasuna du langai. Argitalpenaren koordinatzaile Peio Esnaleen hitzetan, liburuak bi galdera hauei erantzun nahi die: zergatik diren ulergaitzak edo ulerterrazak zenbait euskal testu, batetik, eta nola egin ulerterrazago zenbait euskal testu ulergaitz, bestetik.

Bi galderon erantzuna, hauxe: “Besteak beste, testu-antolatzaileak era estrategikoan erabiliz sortuko ditugu testu komunikatiboak”.

Liburua lau kapitulutan dago banatuta. Lehenengoan, euskal prosaren beharrak azaltzen dira. Bigarrenean, bi gai nagusiak aurkezten dira: testu-antolatzaileak eta ikuspegi estrategikoa. Azken bi kapituluetan gaiari loturiko zenbait adibide jasotzen dituzte egileek.

Andres Urrutiak liburuaren aurkezpenean dioenez, “komunikazioaren estrategia behar du euskarak”, eta horretarako laguntza izan nahi du liburu honek.

Nafarroako konkista

Nafarroa 1512an hasi zen independentzia galtzen; data hori Nafarroako historiaren datarik garrantzitsuenetakoa da, Fernando Katolikoak Nafarroa konkistatu zueneko. Konkistak eta haren ondorioek literatura ugari eta eztabaida sutuak eragin dituzte.

1512ko uztailetik irailera bitartean, Albako dukeak Nafarroa konkistatu zuen. Aurreko hilabeteetan nabaritu zuten Joan III.a Albretekoak eta Katalina Foixekoak, Nafarroako errege-erreginek, Frantziako Luis XII.ak eta errege-erregina katolikoek Pirinioetako erresumarekiko zituzten handinahikeriek eragindako presioa. Esan daiteke tentsio-orekan bizi zirela garai hartan, baina, 1512ko udan, Albako dukearen gidaritzapean Gaztelako tropek Nafarroa konkistatu eta okupatu zuten. Urte hartako uztailaren 21ean Gaztelako gudarosteak Nafarroako muga gainditu zuen. Guztia oso bizkor gertatu zen. Uztailaren 24an Iruñeak amore eman zuen eta beste hiri batzuek ere gauza bera egin zuten. Tuteran izan zen setio luzea jasateko gai izan zen bakarra, baina horrek ere irailaren 9an amore eman behar izan zuen.

Urritik abendura bitartean, Nafarroako erresuma berreskuratzeko lehenengo ahalegina egin zen. Nafarroako tronuan berriz ere legezko errege-erreginak jartzeko 1512ko saiakera honek porrot egin zuen, 1516ko martxoan eta 1521eko maiatzetik ekainera izan zirenek bezala. Erresuma berreskuratzeko lehenengo ahaleginean, Iruñea luzaroan izan zuten setiatuta, ia azaro osoan, baina azkenean porrot egin zuten. 1516an, berriz ere inbaditu zuten Nafarroa Frantziatik, baina emaitza oraindik okerragoa izan zen. Joan Albretekoak arinegi jokatu zuen, egoera gaizki neurtuz eta, ondorioz, ez ziren askorik barneratu Pirinioen hegoaldeko lurretan. Nafarroako mendien ekialdean, euren kontrako gertakari ugari jasan zituzten eta azkenean ahalegina bertan behera geratu zen. Erresuma berreskuratzeko 1521eko saioa testuinguru zabalago baten barruan ulertu behar da, Italiako penintsulan zituzten nahiak zirela-eta, Espainiak eta Frantziak zuten lehiaren barruan, hain zuzen ere. Garai hartan, gainera, Gaztelako komuneroen matxinada zela-eta, Karlos V.ak indar militarrek sakabanatu egin behar izan zituen. Gipuzkoan gerra zibila piztu zen korrejidorea izendatzerakoan sortutako desadostasunen ondorioz, eta Araban urdurtasuna nagusi zen, Aguraingo kondeak komuneroen alde egindako altxamenduagatik. Bien bitartean, Nafarroa barruan agaramontarrek (Albretekoaren alde zeuden) artean bazuten euren erregea berriro tronuan ikusteko itxaropena. Egoera ezin egokiagoa zen. Hain zuzen ere, Frantziako

gudarostea Orreagatik sartu, eta hiru egunen buruan Iruñe-ira iritsi zen. Hiriburuak amore eman zuen eta denbora laburrean erresuma berriz konkistatu eta kontrolpean hartu zuten.

Iritzirik zabalduenaren arabera, armek beharturik beretu zuten Gaztelak Nafarroa, batere sinesgarriak ez ziren arrazoi juridikoak erabiliz eta Julio II. aita santuaren bulda eztabaidagarriak baliatuz. Nafarroa ez zen Gaztelara era baketsuan anexionatu, eta ezta oinordetza-eskubideak betez ere, Aragoiko koroaren lurraldeekin gertatu zen bezala. Anxio hori armen bidez, sinesgarriak ez ziren arrazoi juridikoak erabiliz eta Julio II.aren bulda pontifikal polemikoetan oinarritutako justifikazio kanoniko bat baliatuz egin zen. 1512an aita santuak *Pastor ille caelestis* bulda eman zuen jakitera eta bulda horren arabera, Aulki Santuaren edo bere aliatuen aurka edota Luis XII.aren Frantziaren alde egiten zuten edonor eskumikatu egingo zuten.

Fernando Katolikoa konturatu egin zen Nafarroako errege-erreginak frantsesen alde jarri zirela eta, ondorioz, aipatu bezala, Aulki Santuari presioa egin zion, eta baita bere helburua lortu ere. Horrela, 1513ko otsailean bigarren bulda argitaratu zen, *Exigit contumacium* deitutakoa eta, bulda horren bidez, Joan Albretekoa eta Katalina eskumikatu eta erregetzatik kendu zituzten, Frantziako errege zismatikoarekin elkartu zirelako, aitasantutzaren aurka.

Konkistaren azalpenak ez ziren batere sinesgarriak izan eta, beharbada, horrek eragina izan zuen Nafarroako erakunde tradizionalak eta foruen sistema errespetatzeko orduan. Indar militarren bitartez, Pirinioetako erresumak amore ematea lortu zuten, baina, agian, "itundutako" eta "hitzartutako" amore ematea izan zen, kontuan hartu behar baita konkista zein baldintzatan eman zen, baldintza horiek, zalantzarik gabe, eragina izan baitzuten prozesu horretan. Nafarroa 1515ean gehitu zitzaion Gaztelako koroari, zuhurtzia handiz prozesu horretan etenaldi bat egin eta gero. Albretekoak berriro erregetzan ezartzeko ahaleginak behin betiko bukatu ziren Noainen, 1521eko ekainaren 30eko arratsalde hartan eta geroko Amaiurko gazteluaren defentsan. Bederatzi urte geroago, arrazoi politiko eta estrategikoak zirela eta, Karlos V.ak Nafarroa Beherea uztea erabaki zuen eta, horrela, Pirinioetako mendikatea Frantziaren eta Espainiaren arteko muga natural eta politiko bihurtu zen.

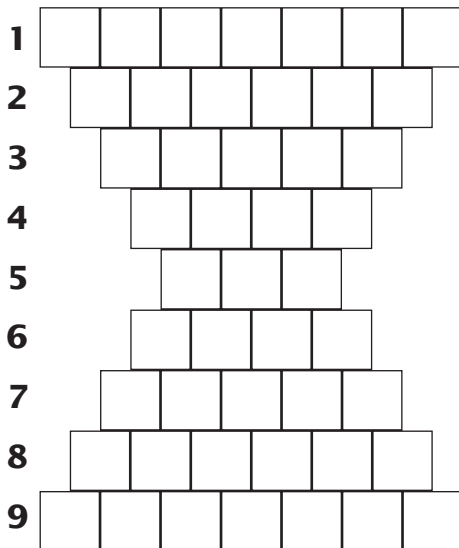
Roldán Jimeno
Nafarroako Unibertsitate Publikoa

Hitz gezidunak

	Etxeko gela	Ikuztegia	Orekan ipini	Putrea	Giltza
	Etxeko oinak	Musika nota	Zezen zikiratu	Kosmos	
	IRUDIKO LOREA	Zoritzarrez			
Belardia	Infusio mota	Bizkiak			
Airetiko bidaia	Gelditu	500			
			Lehen bi hizkiak		Oxigenoa
			Eguneroko jaki		Bakoitzak lau
Ontzi gidoina		Hitz motela			
Herri lapurtarra		Sufrea			
		Gipuzkoako herria			Korrikaren antolatzaile
		Gaixo			
Jarraitzaile		Gironako autoetan		Listua	
Eskualde giputza		Röntgen		Interjekzioa	
			Isurkari zuri		
			Kontsonantea		
Arazo		Abere belarri handiak			

Goitik behera

Aurkitu beharreko hitz bakoitza letra bat gehiago edo gutxiago duen aurreko edo ondoko hitzaren anagrama da

1. Zumarren multzo.
2. Gorotza.
3. Zimurdura.
4. Zeuri.
5. Beldur, ikara.
6. Laga.
7. Uzta.
8. Laborariaren lanabes.
9. Azala kendua.

Soluzioak

⊕	S	O	G	L	⊕	B	⊕	
	S	O	G	L	⊕	H	⊕	
	⊕	U	R	E	⊕	E	⊕	
	⊕	I	R	E	⊕	L	⊕	
	⊕	A	D	E	⊕	E	⊕	
	⊕	A	R	E	⊕	A	⊕	
	⊕	L	A	B	⊕	Z	⊕	
	⊕	L	A	D	⊕	A	⊕	
	⊕	O	R	E	⊕	L	⊕	
	⊕	U	N	I	⊕	E	⊕	
	⊕	A	K	I	⊕	T	⊕	
	⊕	K	A	A	⊕	U	⊕	
	⊕	O	A	O	⊕	A	⊕	

Hitz Gezidunak

Goitik behera

1. Zumardi. 2. Simaur. 3. Zimur.
 4. Zuri. 5. Izu. 6. Utzi.
 7. Zitua. 8. Aitzur. 9. Zuritua.